

Arviointi ja dokumentointi

**PAIKALLISEN
RIKOKSENTORJUNNAN
IDEAKIRJA #4**

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO

Arviointi ja dokumentointi

PAIKALLISEN
RIKOKSENTORJUNNAN
IDEAKIRJA #4

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO

PL 157 | 00121 Helsinki

PUHELIN (09) 1825 7862 | FAKSI (09) 1825 7518

SÄHKÖPOSTI | rikoksentorjunta@om.fi

www.rikoksentorjunta.fi

ALKUTEOS | Utvärdering & dokumentation. Lokalt brottsförebyggande arbete
idéskrift #4 från Brottsförebyggande rådet. BRÅ-rapport 2000:5.

ALKUTEOKSEN TEKSTI | Erik Grevholm

ALKUTEOKSEN TOIMITUS | Titti Hasselrot

© Brottsförebyggande rådet, Tukholma.

ISBN 951-53-2268-5 (osa 4)

ISBN 951-53-2264-2 (koko teos)

KÄÄNNÖS | Jouni Sipiläinen

VALOKUVAT | Mervi Hyvärinen

PAINO | Edita

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO

HELSINKI, 2001.

Sisältö

Esipuhe	7
luku 1. Tiedon kerääminen	9
Ongelmakeskeinen prosessi	10
Arviointi	12
Erityyppisiä analyysejä ja arviointeja	13
luku 2. Prosessin arviointi	17
Tavoiteanalyysi	19
<i>Esimerkki tavoiteanalyysistä</i>	19
<i>Lyhyesti tavoiteanalyysistä</i>	21
Tavoite/keinoanalyysi	21
<i>Esimerkki tavoite/keinoanalyysistä</i>	22
<i>Lyhyesti tavoite/keinoanalyysistä</i>	23
Toteutusanalyysi	24
<i>Esimerkki toteutusanalyysistä</i>	24
<i>Lyhyesti toteutusanalyysistä</i>	27
luku 3. Vaikutusten arviointi	29
Mukautetut arvioinnit	31
Yksilökeskeisen ennaltaehkäisyn vaikutukset	32
Esimerkki tukihenkilötoiminnan vaikutusten arvioimisesta	34
<i>Lyhyesti yksilökeskeisen rikostenehkäisyn vaikutuksista</i>	37
Alueellisen rikosentorjunnan vaikutukset	37
Esimerkki pyörien pysäköintiin tehtyjen muutosten vaikutuksista	39
<i>Lyhyesti alueellisten toimenpiteiden vaikutuksista</i>	43
Yhdistelmätoimenpiteiden vaikutukset	43
Esimerkki kahdessa koulussa toteutetun toimenpidepaketin tulosten arvioinnista	44
<i>Lyhyesti yhdistelmätoimenpiteiden vaikutuksista</i>	47
Tukea arvioinnin tekemiseen	48
luku 4. Suunnittelu ja dokumentointi	51
Esimerkki dokumentoidusta suunnitelmasta	53
Lisää dokumentoinnista	58
Lisätietoa	60

Esipuhe

Valtioneuvosto teki 4.3.1999 periaatepäätöksen kansalliseksi rikoksantorjuntaohjelmaksi, jonka tavoitteena on luoda yhteinen toimintapolitiikka rikollisuuden vähentämiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi. Ohjelman painopiste on kunnissa tapahtuvassa paikallisessa rikoksantorjunnassa ja yhteistyössä. Tavoitteena on rikoksantorjuntaohjelmien laatiminen kaikkiin kuntiin. Kansallinen rikoksantorjuntaohjelma on julkaistu *oikeusministeriön yleisen osaston julkaisussa 2/1999 Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikoksantorjuntaohjelma*.

Ohjelmaa toteutettaessa on havaittu, että paikallistasolla tarvitaan tietoa ja esimerkkejä siitä, miten rikoksantorjuntayhteistyö järjestettäisiin, millaisiin selvityksiin rikoksantorjuntaohjelmat pitäisi perustaa, millaisia toimia rikollisuuden ehkäisemiseksi kannattaisi harkita ja miten toteutettujen hankkeiden tuloksellisuutta olisi arvioitava.

Ruotsissa hyväksyttiin kansallinen rikoksantorjuntaohjelma muutamaa vuotta aikaisemmin ja siellä ollaan paikallisen rikoksantorjunnan kehittämisessä askeleen edellä Suomea. Ruotsin *Brottsförebyggande Rådet (BRÅ)* on julkaissut sarjan paikallisen rikoksantorjunnan ideakirjasia vastaamaan havaittua tarvetta hyvistä käytännön esimerkeistä. Koska maamme olot ovat hyvin samankaltaiset, ruotsalaiskirjasten ohjeet soveltuvat enimmäkseen sellaisenaan myös Suomeen. Rikoksantorjuntaneuvosto on saanut *BRÅ:lta* luvan kirjasten julkaisemiseen suomeksi.

Suomeksi julkaistava sarja käsittää neljä perusoppaaksi tarkoitettua kirjasta. Ideakirjaset ovat *Rikoksantorjunnan rakentaminen (#1)*, *Kartoitus, analysointi ja priorisointi (#2)*, *Rikoksantorjuntatyö käytännössä (#3)* ja *Arviointi ja dokumentointi (#4)*.

BRÅ:n kirjaset on kirjoittanut Erik Grevholm. Ville Hinkkanen on kääntänyt kirjaset 1 ja 2, Jouni Sipiläinen kirjaset 3 ja 4. Suomentamisen yhteydessä on tehty vähäisiä muutoksia asiasisällön sovittamiseksi Suomen oloihin.

Rikoksantorjuntaneuvostoa edeltänyt neuvottelukunta on aikaisemmin julkaissut suomeksi teoksen *John Graham – Trevor Bennet (toimittanut ja uudistanut Mikael Scheinin): Rikoksantorjunnan strategioita Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 156. Helsinki 1998*. Sitä suositellaan ideakirjasten täydennykseksi niille, jotka haluavat perehtyä keskeiseen rikoksantorjuntatutkimukseen.

Meillä on edelleen
paljon opittavaa
tehokkaasta
paikallisesta
rikosentorjunnasta,
joka vähentää
rikollisuutta ja lisää
turvallisuutta —
ilman negatiivisia
sivuvaikutuksia,
esimerkiksi
yhteiskunnan
kovenemista ja
sulkeutumista.

luku 1.

Tiedon kerääminen

Monissa yhteyksissä painotetaan toimenpiteiden dokumentoinnin ja arvioinnin merkitystä. Usein tätä edellyttää myös varojen myöntäminen uusille projekteille. Sama koskee myös rikosentorjuntaa — toimenpiteitä kokeillaan usein ensin projektimuodossa. Sitä vastoin materiaalia dokumentoinnin ja arvioinnin toteuttamisesta on vaikea löytää. Tämän kirjan tarkoituksena on osaltaan täyttää tätä tyhjiötä. Tavoitteena on innostaa tekemään dokumentointi- ja arviointityö paremmin.

Toisinaan arvioinnista voivat vastata henkilöt, jotka ovat jollain tavalla osallisina toiminnassa. Joskus taas on välttämätöntä turvautua ulkopuolisiin tahoihin, esimerkiksi tutkijoihin tai yliopisto- tai korkeakouluopiskelijoihin.

Tällä kirjasella yritetään tukea paikallistason toimijoita määrittelemään omat kykynsä arvioida toimintaansa, toisin sanoen voidaanko arviointi hoitaa itse vai tarvitaanko ulkopuolista asiantuntemusta. Toivottavasti kirjasesta on apua myös asetettaessa vaatimuksia ulkopuoliselle arvioinnille, toisin sanoen kehitettäessä niin sanottua tilaajakompetenssia.

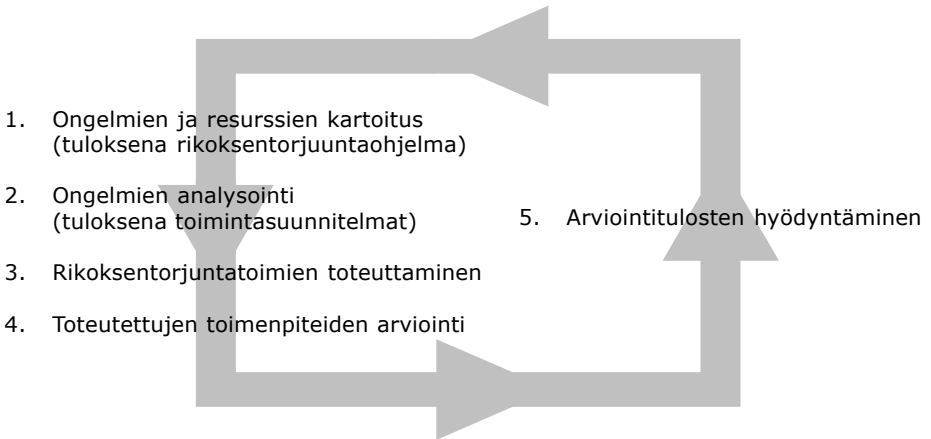
Ongelmakeskeinen prosessi

Paikallistason rikosentorjuntatyötä tehdään koko ajan enemmän. Tämä lisää toimenpiteiden määrää ja parantaa usein myös työn laatua. Mutta tämä ei suinkaan tarkoita, etteikö meillä olisi vielä paljon opittavaa sellaisesta paikallisesta rikosentorjunnasta, joka vähentää rikollisuutta ja lisää turvallisuutta ilman negatiivisia sivuvaikutuksia, kuten yhteiskunnan kovenemistä ja sulkeutumista.

Paikallinen rikosentorjuntatoiminta voi perustua kokemukseen ja tietoon, mikäli työ jäsenellään ongelma-keskeisen mallin mukaisesti. Tätä mallia kuvataan seuraavalla sivulla kuvassa yksi.

Mallin kahta ensimmäistä askelta käsitellään tämän kirjasarjan toisessa osassa (Paikallisen rikosentorjunnan ideakirja #2 — Kartoitus, ongelmien analysointi ja priorisointi). Kolmatta askelta, rikosentorjuntatoimien toteuttamista, kuvataan osassa kolme (Paikallisen rikosentorjunnan ideakirja #3 — Rikosentorjuntatyö käytännössä).

Kuva 1
Ongelmakeskeinen malli paikallisessa rikosentorjunnassa

Kirjasessa esitellään kolmisenkymmentä toimenpidettä rikollisuuden ehkäisemiseksi. Näitä toimenpiteitä on toteutettu muun muassa Ruotsissa.

Tässä neljännessä osassa keskitytään pääasiassa mallin neljänteen vaiheeseen eli toteutettujen toimenpiteiden *arviointiin*. Jotta toiminta voisi olla menestyksellistä, on siinä koko ajan otettava oppia aikaisemmista kokemuksista ja pyrittävä välittämään tietoa saavutetuista tuloksista.

Ongelmakeskeiseen malliin liittyy arvioinnin hyödyntäminen myös aikaisemmillä tasoilla, toisin sanoen kartoitus-, analysointi- ja toteutusvaiheissa. Arviointia ei siis tule nähdä pelkäsi loppuselonteoksi, vaan osaksi jatkuvaa tiedonkeruu- ja kehitysprosessia.

Usein arvioinnin toteuttamiseksi tarvitaan tietojen keräämistä etukäteen tai toiminnan aikana. Siksi on tärkeää, että arvioinnin sisällöstä päätetään jo projektin suunnitteluvaiheessa. Jotta paikallistason rikosentorjuntatoimintaa voitaisiin kehittää, on myös välttämätöntä, että käytännön toimenpiteet *dokumentoidaan* huolellisesti, toisin sanoen niitä kuvaillaan

kirjallisesti ja tarvittaessa myös numerotietojen avulla. Edelleen on aivan liian tavallista, että paikallisesta rikosentorjunnasta saadut kokemukset ja opit painuvat nopeasti unholaan puutteellisen dokumentoinnin vuoksi. Ainoastaan dokumentoinnin avulla voidaan paikallisista toimenpiteistä ottaa oppia ja näin laatia tarkoituksenmukaisia suunnitelmia niiden edelleen kehittämiseksi.

Arviointi

Käsitteillä seuranta ja arviointi ei ole mitään täsmällisesti määriteltyä sisältöä, ja ne voivatkin helposti sekoittua keskenään.

Seuranta viittaa nykyään usein johonkin vähemmän kattavaan yritykseen tutkia johonkin toimenpiteeseen, toimintaan, uudistukseen tms. liittyviä asioita. Useimmiten seurannan tarkoituksena on tarkastella jo käynnissä olevaa toimintaa ja mahdollistaa sen jatkuva parantelu. Seurannan toteuttaa usein toiminnasta vastaavan tahon edustaja.

Käsitettä *arviointi* käytetään yleisesti kuvaamaan hieman kehittyneempiä yrityksiä tutkia erilaisia tapahtumia. Usein arvioidaan toimenpiteiden vaikutuksia, mutta on myös mahdollista tutkia työmenetelmiä tai resurssien hyödyntämistä. Kunnianhimoisimmassa muodossaan voidaan arviointia verrata sovellettuun tieteelliseen tutkimukseen. On myös muita käsitteitä, joita toisinaan käytetään synonyymeinä arvioinnille, esimerkiksi *evaluointi*. Tässä tekstissä käytetään pääasiallisesti käsitteitä arviointi ja analyysi sopivuudesta riippuen.

Useissa yhteyksissä on korostettu, että on tärkeää, etteivät arvioijat ole osallisina arvioimassaan toiminnassa. Näin lisätään edellytyksiä objektiivisuudelle ja perustellun kritiikin esittämiselle. Toisaalta ulkopuolisten arvioijien käyttö ei aina ole mahdollista. Siksi suurin osa paikallisen rikosentorjunnan laadunvalvonnasta on tehtävä sisäisesti. Arviointi täytyy yksinkertaisesti sisällyttää arkipäiväiseen käytännön työhön. Vaikeuksia ei tule lakaista maton alle, mutta ei myöskään liioitella. Sisäisesti toteutettu arviointi voidaan tehdä hyvin, ja sillä voi olla suuri merkitys.

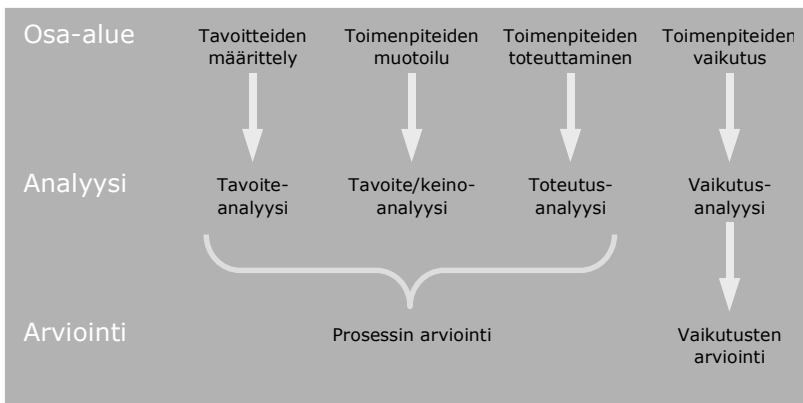
Erityyppisiä analyysejä ja arviointeja

Eräs tapa hahmottaa paikallisen rikoksentorjunnan arvioinnin luonnetta on lähteä tarkastelemaan muutamaa työn osa-aluetta. Ensinnäkin rikoksentorjuntatoimenpiteillä on aina yksi tai useampia *tavoitteita*, esimerkiksi tietyn puiston turvallisuuden lisääminen. Toiseksi *kehitetään tarvittavat toimenpiteet* näihin tavoitteisiin pääsemiseksi, esimerkiksi laatimalla suunnitelma erilaisten toimintojen liittämiseksi puiston yhteyteen. Kolmanneksi nämä *toimenpiteet toteutetaan* eli toiminta puistossa aloitetaan. Neljänneksi tulee toimenpiteiden *vaikutusten* olla toivotunlaisia, tässä tapauksessa johtaa puiston turvallisuuden parantumiseen.

On tietenkin toivottavaa saada tietoa toimenpiteen vaikutuksista. Usein vaikutusten arvioiminen on kuitenkin vaikeaa. Vaikeuksiin tulee suhtautua nöyrästi, eikä tavoitteita tule asettaa liian korkealle. Siksi on tärkeää pitää mielessä, ettei arvioinnin välttämättä tarvitse liittyä tuloksiin. Myös muita työn osa-alueita voidaan arvioida. Tavoitteiden muotoilemisen apuna voidaan käyttää *tavoiteanalyysiä*, toimenpiteiden laatimisen apuna *tavoite/keinoanalyysiä* ja itse toimenpiteitä voidaan tutkia *toteuttamisanalysin* avulla. (Tieteellisessä kirjallisuudessa käytetään usein toteuttamisen sijaan sanaa implementointi.)

Kuva 2

Yhteenveto rikoksentorjunnan osa-alueista ja niitä vastaavat analyysi- ja arviointimuodot.

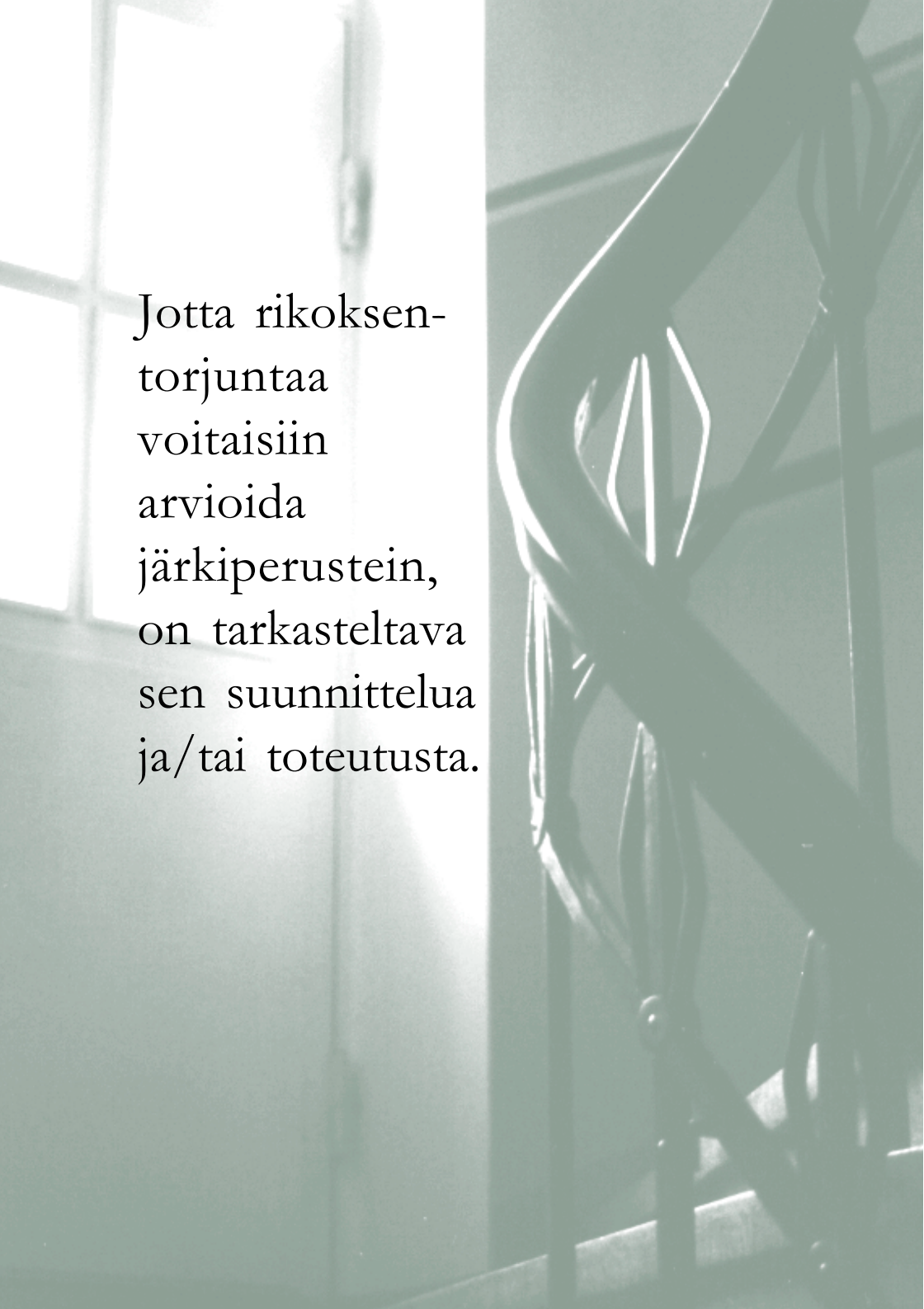

Käytännön rikosentorjuntatyön osa-alueet voivat olla hyödyllisenä lähtökohtana kokonaisarvioinnille, toisin sanoen tutkittaessa niin tavoitteita, tavoitteiden ja keinojen välistä suhdetta kuin toteutustakin. Tällaista arviointia voidaan nimittää prosessin arvioinniksi.

Toinen ratkaisu on arvioida kaikkia osa-alueita, mutta suunnata tutkimuksen pääpaino johonkin tiettyyn kohtaan, esimerkiksi vaikutuksiin liittyviin kysymyksiin.

Arviointiin panostettu energiamäärä tulee suhteuttaa käytettävissä oleviin resursseihin. Yleisesti ottaen perinpohjaiseen vaikutusten arviointiin tarvitaan enemmän resursseja kuin muihin arviointimuotoihin, muun muassa siksi, että vaikutusten arvioimiseksi joudutaan analysoimaan myös toimenpiteen toteutusta.

On tärkeää olla hyvin perillä siitä, että eri analyysi- ja arviointityypit antavat vastauksia eri kysymyksiin eivätkä ole korvattavissa toisillaan. Esimerkiksi tavoiteanalyysi voi antaa vastauksia ainoastaan toiminnan tavoitteisiin liittyviin kysymyksiin, vaikkapa siihen, ovatko tavoitteet yksiselitteisiä ja saavutettavissa. Sitä vastoin se ei anna tietoa siitä, onko toimenpiteet muotoiltu tarkoituksenmukaisesti, onko ne toteutettu kelvollisesti tai päästävänsä niiden avulla toivottuihin tuloksiin.

A black and white photograph of a staircase railing. The railing is made of dark metal with a decorative, curved design. In the background, a window is visible, letting in bright light that creates a strong contrast and some lens flare. The overall mood is quiet and contemplative.

Jotta rikoksen-
torjuntaa
voitaisiin
arvioida
järkiperustein,
on tarkasteltava
sen suunnittelua
ja/tai toteutusta.

luku 2.

Prosessin arviointi

Prosessin arvioinnissa tarkastellaan systemaattisesti sitä prosessia, jonka kautta toiminta muotoutuu suunnitteluasteelta käytännön työksi. Tässä arvioinnissa ei tutkita toiminnan vaikutuksia. Jotta toimintaa voitaisiin arvioida rationaalisin perustein, on jollain tavoin tarkasteltava sen suunnittelua ja/tai toteutusta, esimerkiksi mahdollisia muutostarpeita silmällä pitäen. Toiminta tulee myös jollain lailla dokumentoida, jotta se voitaisiin tehokkaasti siirtää muihin paikkoihin. Prosessin arviointi saattaa liittyä yhden tietyn paikallisen toimenpiteen tarkasteluun yhtä hyvin kuin laajoihin uudistuksiinkin. Kun kyseessä ovat paikalliset toimenpiteet, saattaa olla hedelmällistä jakaa prosessin arviointi kolmeen edellä mainittuun analyysilajiin. Tässä kappaleessa valotetaan kaikkia näitä analyysityyppejä keksittyjen esimerkkien avulla.

Tavoiteanalyysi

Yksi tärkeimmistä osista prosessin arvioinnissa on toimenpiteelle asetettujen tavoitteiden tutkiminen, niin sanottu tavoiteanalyysi. Selkeät ja kohdittuulliset tavoitteet parantavat toimenpiteen onnistumisen edellytyksiä ja lisäävät näin myös mahdollisuutta saavuttaa toiminnalle asetetut tavoitteet, kuten rikollisuuden väheneminen ja turvallisuuden lisääntyminen. Mikäli tavoitteet eivät ole oikein asetettuja, saattaa tuloksena olla toiminnan epäjohton mukainen toteutus. Samalla heikkenevät yhtä lailla mahdollisuudet arvioida, onko toiminta saavuttanut tavoitteitaan. Tavoiteanalyysin avulla voidaan arvioida tavoitteiden selkeyttä ja yksiselitteisyyttä, ovatko ne keskenään yhdensuuntaisia ja ovatko ne saavutettavissa. Tavoiteanalyysi voi pohjautua jo olemassa olevaan tietoon tai toiminnasta vastaavien henkilöiden haastatteluihin.

Tällainen analyysi tulee tehdä jo toimenpiteen suunnitteluvaiheessa. Näin parannetaan toimenpiteen onnistumisen edellytyksiä. Analyysitulosten yhteydessä tulee kuvata myös itse toimenpidettä, sen toimintaympäristöä ja arviointimenetelmiä. Sama koskee myös kaikkia neljää tässä kirjasessa esiteltävää analyysityyppiä.

Esimerkki tavoiteanalyysistä

Erään koulun ongelmina olivat kiusaaminen ja halventava kielenkäyttö. Analysoitaessa ongelmien taustatekijöitä havaittiin muun muassa, että koulussa oli liian vähän aikuisia; tilanne, jota kriminologit joskus kutsuvat kykenevien valvojen puuttumiseksi. Tämän puutteen korjaamiseksi aloitettiin niin kutsuttu tukihenkilökokeilu. Ensimmäisen lukukauden aikana heräsi keskustelua toiminnan muodosta, minkä johdosta toiminnan sisältöä päätettiin arvioida. Arvioinnin toteutti paikallisen rikosentorjuntaneuvoston työryhmä, jonka ehdotuksesta toimenpide myös alunperin päätettiin toteuttaa.

Koska tukihenkilökokeilu oli toiminut vasta vähän aikaa, katsottiin, että oli liian aikaista syvällisemmin tutkia toiminnan tuloksia vaikutusanalyysin avulla. Ei myöskään pidetty järkevänä analysoida toiminnan toteutusta. Lisäksi oli selvää, että tukihenkilötoiminta oli hyvä tapa puuttua

kysyisiin ongelmiin, joten myös tavoite/keinoanalyysin katsottiin olevan tarpeeton. Ensimmäinen askel olikin käydä läpi niitä projektisuunnitelman tavoitteita ja ohjeita, jotka ohjasivat tukihenkilöiden toimintaa.

Projektisuunnitelmassa, jonka koulu ja työryhmä yhdessä laativat, todettiin, että tukihenkilöiden roolina olisi toimia ylimääräisinä aikuisina koulussa. Heidän tulisi olla suhteellisen nuoria, jotta he voisivat toimia esikuvina oppilaille — niin kiusaajille, kiusatuille kuin kaikille muillekin. Periaatteessa toiminnan kohteena oli siis koulun koko oppilaskunta. Tavoitteena oli vähentää havaittujen ongelmien laajuutta — ensisijaisesti siis kiusaamista ja halventavaa kielenkäyttöä.

Seuraavassa vaiheessa haastateltiin tukihenkilöitä ja heidän yhteyshenkilöään koulussa. Keskusteluissa yhteyshenkilön kanssa kävi ilmi, että hän käsitti toimintaohjeet yleisinä suuntaviivoina, ei niinkään toiminnan konkreettisina ohjeina. Hänen mielestään toiminnan tarkoituksena ei ollut panostaa tiettyihin oppilasryhmiin, eikä hän ylipäättään nähnyt eroja eri ryhmien välillä. Hänen käsityksensä mukaan tukihenkilöiden tärkein tehtävä olikin olla käytettävissä ja tukea koulun henkilökuntaa ja oppilaita vähän kaikessa, hieman niin kuin hän itsekin teki omassa vahtimestarin työssään. Myös kahta tukihenkilöä haastateltiin. Heidän mielestään ohjeita voitiin kyllä tulkita yhteyshenkilön tavoin, mutta he itse tulkitsivat ensisijaiseksi kohderyhmäkseen ne oppilaat, jotka olivat erityistuen tarpeessa. Erityistuella he tarkoittivat esimerkiksi keskusteluja ja erilaisia toimintoja, joilla tuettiin oppilaita, jotka häiritsivät omaa tai muiden oppilaiden opiskelua. Kiusaamisen ja halventavan kielenkäytön vähentämiseen tähtääviä tavoitteita he eivät kuitenkaan pitäneet ratkaisevina käytännön toimintaa toteutettaessa.

Oli ilmeistä, etteivät projektisuunnitelmaan kirjatut tavoitteet olleet riittävän selkeitä, minkä johdosta niitä ei riittävästi painotettu työssä. Varsinkin toiminnan kohderyhmä oli määritelty hyvin epäselvästi. Tavoitteet — kiusaamisen ja halventavan kielenkäytön vähentäminen — jäisivät saavuttamatta, mikäli pyrittäisiin siihen, että tukihenkilöt olisivat koko ajan kaikkien oppilaiden tukena.

Työryhmä ehdottikin, että toiminnan kohderyhmä määriteltäisiin uudelleen: sen tulisi olla suppeampi ja käsittää ainoastaan erityistukea tarvitsevat oppilaat. Lisäksi ehdotettiin, että uusista ohjeista päätettäisiin yhteisessä kokouksessa, johon osallistuisivat koulun johto, tukihenkilöt, heidän yhteyshenkilönsä sekä oppilaiden, opettajien ja vanhempien edustajia.

Lyhyesti tavoiteanalyysistä

- Tavoiteanalyysi voi olla osa prosessin arviointia.
- Selkeät ja kohtuulliset tavoitteet luovat hyvän pohjan toimenpiteiden onnistuneelle toteuttamiselle ja toivottujen tulosten saavuttamiselle.
- Tavoiteanalyysin avulla tutkitaan, ovatko tavoitteet selkeitä ja yksiselitteisiä, keskenään yhdensuuntaisia ja saavutettavissa.
- Tavoiteanalyysi voi perustua jo olemassa oleviin dokumentteihin ja haastatteluihin.
- Tavoiteanalyysi tulee tehdä jo toimenpidettä suunniteltaessa.

Tavoite/keinoanalyysi

Toisenlainen analyysimuoto, prosessin arvioinnin seuraava askel, on tavoitteiden ja keinojen välisen suhteen tarkastelu, jota voidaan kutsua tavoite/keinoanalyysiksi. Tällaisesta analyysistä käytetään toisinaan myös nimityksiä ohjelmateoria tai panostusteoria. Tavoite/keinoanalyysin tarkoituksena on selvittää, onko kohtuullista olettaa, että valitulla toimenpiteellä voidaan saavuttaa toiminnalle asetetut tavoitteet. Perusajatuksena on siis tutkia, onko valitun toimenpiteen ja toivottujen vaikutusten välillä loogista yhteyttä, toisin sanoen onko toimenpide sopiva ja tarkoituksenmukaisesti laadittu ja onko toimenpiteen tavoitteet suhteutettu saavutettavissa oleviin tuloksiin. Tällaisia arviointeja tehtäessä kannattaa ottaa oppia aikaisemmista samankaltaisista toimenpiteistä. On myös mahdollista tarkastella jonkin kokonaan toisenlaisen alan toimintatapoja. Jos mahdollista, voidaan ajatellun tapahtumaketjun eri vaiheita tai osia peilata tutkimustulosten antamaan tietoon. Tällainen analyysi voidaan suorittaa käytettävissä olevan materiaalin avulla tai toimintaa ideoineita ja sen toteutuksesta vastanneita henkilöitä haastatteleamalla. Sen lisäksi, että tällainen analyysi tulee liittää toimenpiteestä kirjoitettavaan loppuraporttiin, olisi se

hyvä tehdä jo ennen toimenpiteen aloittamista. Näin ei tehty seuraavassa keksityssä esimerkissä.

Esimerkki tavoite/keinoanalyysistä

Erään paikallisen rikoksentorjuntaneuvoston tekemän kartoituksen yhteydessä kävi ilmi, että alle 18-vuotiaat nuoret joivat itsensä usein humalaan oluella, jonka he olivat joko itse tai jonkun välityksellä hankkineet elintarvikemyymälöistä. Vastatoimenpiteenä päätettiin käynnistää kauppiaille ja kauppojen työntekijöille kohdistettu tiedotuskampanja.

Kampanjaan kuului kunnan alkoholitarkastajan ja poliisin järjestämä tiedotustilaisuus, joka oli suunnattu kauppiaille ja kauppojen työntekijöille. Tilaisuudessa tähdennettiin, ettei olutta saanut myydä alle 18-vuotiaille, humaltuneille eikä henkilöille, joiden voitiin epäillä välittävän alkoholia alaikäisille. Järjestäjätahot kertoivat myös määräysten rikkomisesta koituvista seuraamuksista, esimerkiksi määräaikaisista oluenmyyntikielloista. Tavoitteena oli estää nuorten oluensaanti ja sen lisäksi ylipäättään vähentää heidän alkoholinkulutustaan. Paikallisessa neuvostossa oltiin erimielisiä toiminnan sisällöstä. Joidenkin mielestä kampanja oli hyvä tapa puuttua kyseisiin ongelmiin. Toiset taas olivat sitä mieltä, että olisi parempi suunnata asennekasvatusta suoraan nuorille. Muussa tapauksessa nuoret saattaisivat vain siirtyä oluesta muihin alkoholijuomiin. Jotta asiaan saataisiin selvyys, päätettiin perustaa työryhmä, joka vastaisi toimenpiteen arvioinnista. Periaatteessa työryhmä olisi voinut suorittaa arvioinnin itsenäisesti, mutta koska neuvoston sisällä esiintyi erimielisyyttä toimintatavoista, päätettiin tehtävä antaa kahdelle paikallisen korkeakoulun opiskelijalle. Tarkoituksena oli siis keskittyä tavoitteiden ja keinojen väliseen suhteeseen.

Opiskelijat perehtyivät aluksi aihetta käsittelevään kirjallisuuteen selvittääkseen missä määrin nuorten käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa valistuksen avulla. Kävi ilmi, että useimmat asiantuntijat olivat sitä mieltä, että nuorten asenteita alkoholia kohtaan on mahdollista muuttaa, mutta että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ei kuitenkaan ole todisteita juomatapojen muuttumisesta. Nämä tulokset eivät tukeneet nuorille suunnattujen toimenpiteiden aloittamista, ainakaan vaihtoehtona kauppiaille suunnatulle

kampanjalle. Kirjallisuudesta ei löydetty tietoa mahdollisuuksista valistaa myyjäpuolta, toisin sanoen kauppiaita ja kauppojen henkilökuntaa. Opiskelijat totesivat kuitenkin, että kontaktit kauppojen edustajiin eivät liittyneet pelkästään tiedottamiseen, vaan niihin kuului myös tietty seuraamusuhka. Kauppiat olivat nyt tietoisia siitä, että paikalliset viranomaiset tarkkailivat heidän toimintaansa ja olivat sitä paitsi valmiita puuttumaan siihen, mikäli he eivät noudattaisi voimassaolevia säädöksiä. Arvioijien mielestä olikin kohtuullista olettaa, että tiedotuskampanja todella voisi johtaa tuloksiin alaikäisten oluensaannin estämisessä.

Voisiko toimenpide sitten vähentää myös nuorten alkoholinkulutusta kokonaisuudessaan? Luultavasti nuoret siirtyisivät jossain määrin muihin alkoholijuomiin, mutta arvioijat totesivat, että nuorilla tuskin olisi mitään helpompaakaan tapaa saada alkoholia kuin oluen ostaminen kaupasta. Mikäli se estettäisiin, olisi ilmeistä, että alkoholin saaminen vaikeutuisi, mikä taas todennäköisesti johtaisi kokonaiskulutuksen laskuun.

Yhteenvedon voidaan todeta, että tavoite/keinoanalyysi viittasi tässä tapauksessa siihen, että kauppaja informoimalla voitaisiin saavuttaa ensimmäinen osatavoite eli oluen myynnin estäminen alle 18-vuotiaille. Myös nuorison alkoholinkäytön vähentämisen osalta oli mahdollista päästä halutunsuuntaisiin tuloksiin. Todisteita siitä, että tavoitteet voitaisiin saavuttaa suuntaamalla valistuskampanja pelkästään nuorille, ei sitä vastoin saatu. Näin ollen arvioijat suosittelivat, että kauppojen edustajille suunnattua kampanjaa jatkettaisiin ja että tuloksia arvioitaisiin myöhemmin, mikäli mahdollista.

Lyhyesti tavoite/keinoanalyysistä

- Tavoite/keinoanalyysi voi olla prosessin arvioinnin osa.
- Jotta toimenpide toimisi halutulla tavalla, on toimenpiteen ja toivottujen tulosten välillä oltava looginen suhde.
- Tavoite/keinoanalyysi tehdään, kun halutaan selvittää, onko toimenpide oikea, onko se tarkoituksenmukaisesti muotoiltu ja ovatko tavoitteet saavutettavissa.
- Tavoite/keinoanalyysi voi pohjautua käytettävissä oleviin tutkimustuloksiin, dokumentteihin ja haastattelutietoihin.
- Tavoite/keinoanalyysi tulee tehdä jo toimenpidettä suunniteltaessa.

Toteutusanalyysi

Eräs prosessin arvioinnin keskeinen osa on toteutuksen analysointi. Tässä yhteydessä voidaan tutkia esimerkiksi toimenpiteen laajuutta, kuinka hyvin toimenpide on toteutettu, millaisen vastaanoton se on saanut, onko löydettävissä tekijöitä, jotka ovat vaikeuttaneet tai helpottaneet sen toteutusta jne. Yksi toteutusanalyysin osa voi siis olla tutkia, missä laajuudessa suunniteltu toimenpide on toteutettu, esimerkiksi kuinka monta opetustilaisuutta vanhempainkoulutuksen yhteydessä on järjestetty. Tällaisilla mittauksilla ei kuitenkaan voida selvittää, onko toimenpiteillä saavutettu toivottuja tuloksia tai voidaanko niitä toimenpiteen avulla ylipäättään saavuttaa. Toteutusanalyysi käsitteleekin pääasiassa jonkin tietyn toimenpiteen toteuttamisen laatua, toisin sanoen sitä, onko toimenpide toteutettu hyvin. Toteutusanalyysi saattaa vaatia varsin suurta aineistonkeräämistyötä, esimerkiksi erilaisia haastattelu-, kysely- ja rekisteriaineistoja. Myös aineiston analysoiminen on usein varsin työlästä.

Esimerkki toteutusanalyysistä

Paikallinen rikosentorjuntaneuvosto toteutti eräässä keskisuudessa kunnassa kartoituksen, josta kävi selvästi ilmi, että eräällä sosiaalisten ongelmien leimaamalla alueella tarvittiin toimenpiteitä lapsi- ja nuorisojengien suhteen. Kyseisten nuorten käyttäytyminen oli tuhoisaa, ja he olivat ajautuneet rikollisuuden pariin. Avainhenkilöitä haastateltaessa havaittiin, että monien nuorten vanhemmat vaikuttivat olevan eristäytyneitä muista aikuisista eivätkä tuntuneet tietävän riittävästi lastensa tilanteesta kodin ulkopuolella. Tämän katsottiin johtavan siihen, etteivät vanhemmat pystyneet antamaan lapsilleen oikeanlaista tukea. Rikosentorjuntaneuvoston työryhmä ideoi vanhempainkoulutusohjelman tukeakseen vanhempia kasvattajina. Ohjelmassa tarjottiin kaikille alueen neljäs—kuudesluokkalaisten lapsien vanhemmille mahdollisuutta osallistua kurssille, jolla luennoitiin erilaisista rikollisuuteen liittyvistä teemoista. Osallistujat voivat myös keskustella vanhemmuuteen ja lapsiin liittyvistä kysymyksistä. Koulutusohjelman järjestäjinä olivat paikallinen koulu, neuvola ja sosiaalivirasto. Eräs aikuiskoulutusjärjestö sai tehtäväkseen kurssin toteutuksen, ja keskusteluringin päivastuulliseksi nimettiin eräs kokenut lastenpsykologi.

Koulutusohjelmien arvioinnista vastasi rikosentorjuntaneuvoston työryhmä. Toimien pitkäaikaisten, rikoksia ehkäisevien vaikutusten arvioimista ei pidetty realistisena, ja niinpä päätettiin arvioida toimenpiteen toteutusta. Keskeisimpiä kysymyksiä olivat, keiden lapsien vanhemmat osallistuivat koulutukseen, oliko koulutuksen sisältö ja toteutus onnistunut ja mitä mieltä osallistujat olivat kurssista. Jo olemassa olevien dokumenttien ohella tutkimusaineistona käytettiin haastatteluja ja lomakekyselyitä.

Osallistujat

Ensinnäkin tutkittiin, *kuinka monta vanhempaa kurssille osallistui ja keitä he olivat*. Alueella arvioitiin asuvan noin sata neljäs—kuudesluokkalaisten vanhempaa, joista noin 55 naisia ja 45 miehiä. Kurssin mainoksia jaettiin koulussa, neuvolassa ja sosiaalivirastossa sekä muissa julkisissa tiloissa. Kurssille ilmoittauduttiin ensimmäisessä tapaamisessa, johon osallistui 45 naista ja 15 miestä. Toisesta tapaamisesta alkaen oli läsnä noin 40 naista ja 10 miestä. Toiminnasta vastaavat koulun ja sosiaalitoimen edustajat arvioivat valtaosan osallistujista olevan suhteellisen heikossa asemassa olevia vanhempia.

Sisältö

Toiseksi tutkittiin *koulutuksen sisältöä*. Jokainen tapaaminen aloitettiin lyhyehköllä esitelmällä, jota seurasi yleinen keskustelu em. lastenpsykologin johdolla. Joidenkin esitelmien yhteydessä jaettiin tietoa muun muassa alkoholista ja huumeista. Esitelmät käsittelivät vuorollaan alueen tilannetta, eri viranomaisten työtä nuorisorikollisuuden parissa, koulun arvoa maailmaa, sosiaalista kontrollia, sukupuolirooleja, teini-ikää, alkoholia ja huumeita, vapaa-ajan toimintaa ja lopuksi vanhempien keskinäistä yhteistyötä. Viimeinen tapaaminen käytettiin kokonaan aikaisemmista aiheista keskustelemiseen ja kurssin sisältöä koskevan kyselylomakkeen täyttämiseen.

Osallistujien kokemuksia

Kolmanneksi tutkittiin *osallistujien mielipiteitä kurssin sisällöstä*. Osallistujien täyttämien lomakkeiden lisäksi haastateltiin seitsemän naista ja seit-

semän miestä, jotka olivat osallistuneet kurssille. Kävi ilmi, että monet arvostivat mahdollisuutta tavata alueen muita vanhempia, joilla oli samankäisiä lapsia. Kurssilla oli syntynyt uusia kontakteja, jotka jatkuivat myös kurssitoiminnan ulkopuolella. Muutamat yksinhuoltajaäidit olivat esimerkiksi alkaneet pitää tiiviisti yhteyttä. Vanhemmat pitivät hyvänä myös mahdollisuutta kysyä neuvoa ja keskustella roolistaan vanhempiana, esimerkiksi missä määrin ja millä tavalla lasten tekemisiä kodin ulkopuolella tulisi kontrolloida. Myös tietoa vapaa-ajan toiminnasta ja keskusteluja mahdollisuuksista auttaa niihin liittyvissä kuljetuksissa pidettiin tärkeinä. Esitelmä ja keskustelu, joissa käsiteltiin vanhempien keskinäistä yhteistyötä, herätti ajatuksen järjestää alueella vanhempainpartiointia. Ryhmän vetäjä ja luennoitsijat saivat pelkästään hyviä arvioita. Useimmat olivat kiinnostuneita osallistumaan kurssille jatkossakin ja lisäksi he pitivät tärkeänä, että kurssista tehtäisiin pysyvä järjestely. Suoranaisen negatiivisia arvioita oli vähän. Jotkut olivat kuitenkin sitä mieltä, että muutamat osallistujista veivät liian suuren osan keskusteluajasta. Osan mielestä myös joitain tärkeitä aiheita jäi käsittelemättä, esimerkiksi vanhempien välisten konfliktien selvittäminen. Negatiivista oli myös se, että vain harva osallistuja oli lukenut kurssilla jaetut esitteet.

Järjestäjien kokemuksia

Lopuksi tutkittiin *millaiseksi järjestäjät kokivat koulutustyön*. Kolmen järjestäjätahon edustajat, jotka olivat osallistuneet useaan tilaisuuteen, olivat pääasiassa tyytyväisiä toimintaan. Koulun edustajan mielestä useiden ongelmalasten vanhempiin oli pystytty muodostamaan entistä parempi yhteys. Neuvolan edustaja arvioi, että ohjelma erosi heidän toimintatavoistaan, mutta oli kuitenkin hyvä tapa tukea vanhempia ja ehkäistä lasten ongelmia. Sosiaaliviraston edustaja näki koulutusohjelman ainutkertaiseksi tilaisuudeksi solmia yhteyksiä erääseen heidän keskeiseen kohderyhmäänsä ja toisaalta myös hyväksi tavaksi tukea perheitä. Myös ryhmän vetäjä oli yleisesti ottaen tyytyväinen koulutusohjelmaan, vaikka tehtävä olikin ollut vaativa. Kaikki haastatellut olivat kuitenkin pettyneitä siihen, että niin vähän mielisiä oli osallistunut koulutukseen.

Johtopäätökset

Toteutuksen arviointi antoi siis vakuuttavan positiivisia tuloksia. Kohde-ryhmän vanhemmista varsin suuri osa osallistui koulutukseen, vaikkakin oli selvää, että jotakin pitäisi tehdä miesten houkuttelemiseksi kurssille. Monet asiat viittasivat siihen, että koulutuksen sisältö oli ollut onnistunut ja että se oli toteutettu tarkoituksenmukaisesti. Johtopäätöksenä todettiin, että oli hyvät edellytykset muuttaa toiminta pysyväksi. Oltiin varmoja siitä, että koulutus tuki ainakin osaa vanhemmista heidän roolissaan kasvattajana. Samalla se myös lisäsi vanhempien välistä yhteistyötä — vaikkakin oli epävarmaa, kuinka pysyviä vaikutukset olivat. Työryhmä ei pystynyt kuitenkaan arvioimaan, johtaisiko toiminta vähitellen alueen tilanteen parantumiseen.

Lyhyesti toteutusanalyysistä

- Toteutusanalyysi on prosessin arvioinnin keskeinen osa.
- Pääasiassa toteutusanalyysissä on kyse siitä, kuinka hyvin toimenpide on toteutettu, miten se on otettu vastaan ja löytyykö toteuttamista haittaavia tai helpottavia tekijöitä.
- Toteutusanalyysiä varten joudutaan useimmiten keräämään varta vasten tietoa, esimerkiksi haastatteluaineiston muodossa.

Silloin, kun tietoja ei voida tuottaa jälkikäteen, on vaikutusten arvioinnissa tarvittavat tiedot kerättävä jo ennen toiminnan aloittamista tai sen aikana.

luku 3.

Vaikutusten arviointi

Käsitettä *vaikutusten arviointi* voidaan käyttää monin eri tavoin. Tässä tekstissä sillä tarkoitetaan yrityksiä arvioida jonkin tietyn toimenpiteen vaikutuksia. Toimenpiteen vaikutuksena voidaan pitää *eroa tapahtuneen ja sen välillä, mitä olisi tapahtunut, ellei toimenpidettä olisi toteutettu*. Puhuttaessa rikoksantorjunnasta tällä saatetaan tarkoittaa jostain tietyistä toimenpiteistä johtuvia muutoksia tiettyjen yksilöiden käyttäytymisessä tai tiettyjen alueiden rikostasossa. Muita vaikutuksien mittareita voivat olla huume- ja työllisyystilanne, järjestyshäiriöt, asukkaiden kokema turvallisuudentunne tai taloudelliset seikat. Vaikutusten arvioinnissa käytettävät tiedot ovat siis suurelta osin samoja kuin ongelmien ja resurssien kartoittamisen yhteydessä käytetyt (ks. Paikallisen rikoksantorjunnan ideakirja #2 — Kartoitus, ongelmien analysointi ja priorisointi).

Joskus ainoastaan epäsuorien mittareiden käyttö on mahdollista, esimerkiksi arvioitaessa asukkaiden kokemaa turvallisuudentunnetta vaikkapa jossakin tietyssä puistossa. Tällöin vaikutuksia voidaan mitata tarkastelemalla muutoksia puiston kävijämäärissä. On myös tärkeää tutkia, onko toimenpiteestä seurannut positiivisia tai negatiivisia sivuvaikutuksia, esimerkiksi onko järjestyshäiriöiden vähentämiseen jollain yleisellä paikalla tähdännyt toimenpide vaikeuttanut pääsyä kyseiselle alueelle.

Vaikutuksia arvioidaan pääasiassa laskelmien avulla, esimerkiksi tarkastelemalla jonkin tietyn ryhmän alttiutta joutua rikoksen uhriksi. Tämän vuoksi jonkinlainen tilastollinen analyysi on usein vaikutusten arvioinnin perustava osa.

Eräissä tapauksissa vaikutusten arvioinnissa tarvittava aineisto on kerättävä jo ennen toimenpiteen alkamista tai sen aikana, toisin sanoen silloin, kun vaikutusten tutkimisessa tarvittavia tietoja ei ole mahdollista saada jälkikäteen. Siksi on välttämätöntä pohtia jo suunnitteluvaiheessa, mitä tilastollisia tai muita tietoja jatkossa tullaan tarvitsemaan.

Mikäli toimenpide ei johda rikollisuuden vähenemiseen tai muihin parannuksiin, voi se johtua joko siitä, että perusidea on väärä tai että toimenpiteen toteutustapa on virheellinen. Tällöin on tehtävä myös toteutusanalyysi, jotta voitaisiin selvittää, kummasta virheestä on kyse.

Vaikutusten arvioinnit eroavat toisistaan lähinnä yleistämismahdollisuuksiensa osalta, esimerkiksi voidaanko tuloksia yleistää koskemaan myös muita paikkoja tai aikoja. Tällöin on ratkaisevaa minkälaista toimenpidettä tutkitaan ja varsinkin se, miten arviointi toteutetaan. Tieteellisten tutkimusten yleistettävyys on usein verrattain suuri, varsinkin jos ne on toteutettu hyvin ja jos ne perustuvat yhden rikosentorjuntatoimenpiteen eri sovelluksiin. Siksi onkin syytä varmistaa, onko harkinnassa olevasta tai jo toteutetusta toimenpiteestä jo olemassa jokin tieteellinen arviointi. Ei-tieteellisten, yksittäisiin sovelluksiin perustuvien tutkimustuloksien yleistämisessä pitää sitä vastoin olla varovainen.

Mukautetut arvioinnit

Mikäli halutaan arvioida vaikutuksia, on tarkastelutapa suhteutettava arvioitavaan toimenpidetyyppiin. Tässä yhteydessä tehdään karkea erottelu kolmen eri toimenpidetyypin välillä.

Ensimmäisen ryhmän muodostavat *yksilökeskeiset rikosentorjuntatoimenpiteet*, esimerkiksi henkilökohtaiset tukihenkilöt nuorille lainrikkojille. Tämän kaltaiset toimenpiteet ovat esimerkki sosiaalisesta rikosentorjunnasta. Toinen ryhmä koostuu *alueellisista rikosentorjuntatoimenpiteistä*. Esimerkki tällaisista voisi olla polkupyöräsuojien parantaminen jollakin tietyllä alueella. Monet tilannekohtaiset rikosentorjuntatoimenpiteet kuuluvat tähän ryhmään. Kolmannen ryhmän muodostavat *yksilökeskeisten ja alueellisten toimenpiteiden yhdistelmät*, esimerkiksi koulujen toimenpidepaketit. Toimenpidetyypistä riippuen joudutaan erilaisten arviointiongelmien ja –mahdollisuuksien eteen. Seuraavassa annetaan tiivistetty kuva vaikutusten mittaamisesta ja tavallisimmista tutkimusmenetelmiin liittyvistä ongelmista.

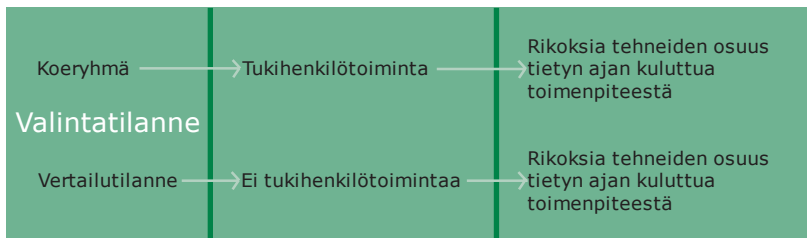
Todellisuudessa ei edellä mainitun kaltaisia tiukkoja rajoja tai selkeitä kategorioita eri toimenpidetyyppien välillä ole olemassa. Siksi yllä oleva jako onkin käsitettävä vain suuntaa antavana. Tästä karkeasta luokittelusta ilmenee kuitenkin se, että arviointimenetelmä on aina mukautettava toimenpiteen luonteeseen.

Yksilökeskeisen rikosentorjunnan vaikutukset

Yksilökeskeisellä rikosentorjunnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä toimenpiteitä, jotka tähtäävät tiettyjen yksilöiden rikosaltiuden vähentämiseen. Yksilökeskeisessä rikosentorjunnassa on siis useimmiten kyse sosiaalisesta rikosentorjunnasta. Yleensä yksilökeskeisten toimenpiteiden vaikutuksia tutkitaan vertailemalla sellaisia henkilöitä, joihin toimenpiteet on kohdistettu, niiden ulkopuolelle jääneisiin. Edellä mainittua ryhmää kutsutaan *koeryhmäksi* ja jälkimmäistä *vertailuryhmäksi*. Ryhmiä vertaillaan tavallisesti toimenpiteiden toteuttamisen jälkeen. Vertailut voivat perustua viranomaisten rikostilastoihin tai muihin tietoihin.

Kuva 3

Yksinkertaista vertailuryhmään perustuvaa vaikutusten mittausta voidaan havainnollistaa seuraavan kaavion avulla

$$\text{Rikosentorjunta-vaikutus} = \frac{\text{Rikoksia tehneiden osuus vertailuryhmässä} - \text{Rikoksia tehneiden osuus koeryhmässä}}{\text{Rikoksia tehneiden osuus vertailuryhmässä}}$$

Jotta vertailusta tulisi luotettava, oletetaan, että molempien ryhmien kehitys olisi samanlaista, mikäli mitään erityistoimenpidettä ei toteutettaisi. Ryhmien on siis oltava mahdollisimman samanlaisia ennen kuin koeryhmään kohdistetut toimenpiteet toteutetaan. Vain silloin voidaan mahdollisten vaikutusten katsoa olevan toimenpiteiden aiheuttamia.

Samanarvoiset koe- ja vertailuryhmät on helpoin muodostaa siten, että henkilöt arvotaan eri ryhmiin. Alla olevassa keksityssä esimerkissä kuvataan, miten arvonta voidaan tehdä. Aina ei kuitenkaan ole mahdollista antaa sattuman ratkaista, keihin tietty toimenpide kohdistetaan. Tällöin vertailuryhmä on muodostettava muulla tavoin, esimerkiksi siten, että siihen valitaan henkilöitä, joiden voidaan katsoa vastaavan koeryhmän ihmisiä. Ryhmien vastaavuutta voidaan tarkastella esimerkiksi vertailemalla ryhmien sukupuoli- ja ikäjakaumaa sekä eri ryhmiin kuuluvien huume- ja rikostaustaa.

Aivan liian usein käy niin, että koeryhmänä käytetään henkilöitä, jotka haluavat osallistua johonkin tiettyyn toimintaan. Tällöin vertailuryhmänä toimivat ne, jotka eivät halua osallistua siihen. Tämä rajoittaa vaikutusten arviointimahdollisuuksia. Se, että koeryhmän jäsenillä on ollut vertailuryhmää suurempi motivaatio osallistua toimintaan, saattaa aiheuttaa sen, etteivät vertailussa havaitut parannukset välttämättä ole toimenpiteen ansiota. Yhtä hyvin saattaa olla, että koeryhmäläiset alun alkaenkin ovat halunneet muuttaa käyttäytymistään.

Mitattaessa rikollisuuden muutoksia on mittauksia tavallisesti jatkettava ainakin muutamia vuosia toimenpiteen alkamisen jälkeen. Mikäli vaikutusten oletetaan ilmenevän vasta pidemmällä aikavälillä, on seuranta tietenkin jatkettava pidempään.

Tavallisesti on epätodennäköistä, että kaikki ihmiset lopettaisivat rikollisen toimintansa rikosentorjuntatoimenpiteiden seurauksena. Monet sitä paitsi tekevät rikoksia nuoruusvuosinaan ja siirtyvät sen jälkeen lainkullaisen elämän piiriin, usein itsekään tietämättä miksi. Tämän vuoksi erot koe- ja vertailuryhmien välillä ovat usein suhteellisen pieniä. Niinpä olisi-kin toivottavaa, että tutkimuksessa tarkasteltaisiin mahdollisimman useaa ihmistä ja/tai mahdollisimman pitkää ajanjaksoa.

Se, mitä voidaan pitää positiivisena vaikutuksena, riippuu muun muassa siitä, kuinka suuria mitatut erot ovat ja varsinkin siitä, kuinka mittaukset toteutetaan, esimerkiksi kuinka monta ihmistä tutkimuksen piiriin kuuluu ja kuinka pitkä seurantajakso on. Vaikutuksia voidaan arvioida tilas-

tollisilla laskelmilla. Niiden käyttöä esitellään yliopistojen ja korkeakoulujen kurssikirjallisuudessa. Yksinkertaistetusti voidaan todeta, että johtopäätösten luotettavuus paranee tutkittavan ihmisryhmän suurentuessa ja seuranta-ajan pidentyessä — edellyttäen tietenkin, että vertailtavat ryhmät todella olivat samanlaisia toimenpiteen alkaessa.

Samalla kun tutkitaan vaikutuksia koe- ja vertailuryhmän avulla, voidaan tehdä myös niin sanottuja etukäteis- ja jälkimittauksia, toisin sanoen vertaillaan rikollisuutta, huumeiden käyttöä yms. tiettyinä ajanjaksona ennen toimenpiteen alkua ja saman pituisena ajanjaksona toimenpiteen jälkeen. Varmoja johtopäätöksiä tällaisten vertailuiden perusteella ei usinkaan voida tehdä, muun muassa iän ja rikollisuuden välillä vallitsevan yhteyden takia. Mikäli tutkitun ryhmän kehitystä kuitenkin verrataan vertailuryhmään, saatetaan löytää keinoja arvioida toimenpiteen vaikutuksia. Tietoa koeryhmää vastaavasta vertailuryhmästä saatetaan löytää muun muassa aikaisempien tutkimusten raportoinneista.

Esimerkki tukihenkilötoiminnan vaikutusten arvioimisesta

Erään suurkaupungin rikostilanteen kartoittaminen ja analysointi johti päätökseen panostaa erityisesti sellaisiin alle 15-vuotiaisiin poikiin, joiden katsottiin olevan vaarassa ajautua rikollisuuden piiriin. Kyseiset pojat kiusasivat muita nuoria, käyttivät päihteitä ja tekivät rikoksia. Sosiaalivirasto otti yhteyttä pelastuslaitokseen, minkä seurauksena laadittiin yhteinen toimintasuunnitelma. Siihen liittyi, että palomiehet ryhtyisivät toimimaan tukihenkilöinä näille ongelmanuorille. Tukemalla poikia monin eri tavoin he voisivat mahdollisesti saada nuoret luopumaan tuhoisasta käyttäytymisestä. Edellytyksenä projektin onnistumiselle katsottiin olevan, että tukihenkilöt voisivat omistaa paljon aikaa nuorten kanssa olemiseen ja näin muodostaa heihin luottamuksellisen suhteen. Sen vuoksi järjestettiin paljon yhteistä ohjelmaa, muun muassa retkiä ja urheiluharjoituksia. Tukihenkilöiden tehtäviin kuului motivoida poikia suorittamaan koulutyönsä kunnialla, joten toiminta toteutettiin lähinnä kouluajan jälkeen.

Tukihenkilöt olivat yhteydessä myös poikien opettajiin ja vanhempiin. Lisäksi he tekivät läheistä yhteistyötä lastensuojelun ja perhetyön sosiaaliohjaajien kanssa. Sosiaalivirasto myös rahoitti osan toiminnasta. Projektin resurssit eivät riittäneet vastaamaan tarpeeseen, sillä sosiaaliviraston ja koulun arvion mukaan yhteensä 35 poikaa oli tuen tarpeessa. Puutteellisten resurssien vuoksi kuitenkin vain 15 nuorta kyettiin ottamaan mukaan projektiin. Heidät valittiin sattumanvaraisesti.

Paikallinen rikosentorjuntaneuvosto päätti kahdesta syystä panostaa toiminnan vaikutusten arvioimiseen. Ensinnäkin projektin tuloksista oltiin laajalti kiinnostuneita, myös kunnan ulkopuolella. Toiseksi vaikutusten arvioimiselle oli poikkeuksellisen hyvät edellytykset, kun vain vajaa puolet tukea tarvitsevista voitiin ottaa projektin piiriin. Sosiaaliviraston edustaja sai arvioinnin suorittamisen tehtäväkseen. Tukihenkilötoiminnan vaikutuksia tutkittiin vertailemalla projektiin osallistunutta 15 nuorta sen ulkopuolelle jääneisiin 20:een.

Taulukko 4
Yhteenveto arvioinnin tuloksista.

	Toimenpide	Rikoksia tehneiden osuus seuraavan vuoden aikana	Päihteitä käyttäneiden osuus seuraavan vuoden aikana
Koeryhmä 15 poikaa	Tukihenkilötoiminta	40 % (6)	47 % (7)
Vertailuryhmä 20 poikaa	Ei tukihenkilötoimintaa	60 % (12)	55 % (11)

Yksinkertainen laskelma prosentuaalisista vaikutuksista.

$$\text{Rikokset } \frac{60 - 40}{60} = 33 \% \quad \text{Päihteiden käyttö } \frac{55 - 47}{55} = 15 \%$$

Vaikutusten mittarina käytettiin sosiaaliviraston merkintöjä kyseisten nuorten rikoksista ja päihteiden käytöstä projektin aloittamista seuranneen vuoden aikana. Sosiaaliviraston mukaan projektiin osallistuneesta 15 nuoresta 6:lla (40 %) oli seurantavuoden aikana saatu merkintä jostakin rikoksesta ja 7:llä (47 %) päihteiden käytöstä. Projektin ulkopuolelle jääneistä 20 nuoresta 12:lla (60 %) oli merkintöjä rikoksista ja 11:llä (55 %) päihteiden käytöstä. Koeryhmän pojilla rekisteröitiin siis 33 prosenttia vähemmän rikoksia ja 15 prosenttia vähemmän päihteiden käyttöä kuin vertailuryhmän nuorilla. Tuloksia pidettiin rohkaisevina. Toiminta näytti ehkäisevän nuorten tuhoisaa käyttäytymistä, ainakin joidenkin nuorten kohdalla. Oli kuitenkin myös seikkoja, jotka vaikeuttivat varmojen johtopäätösten tekemistä. Ensinnäkin nuoria oli melko vähän. Tämän vuoksi oli mahdollista, että koeryhmään oli valikoitunut poikia, joilla alunperinkin oli paremmat edellytykset kuin vertailuryhmäläisillä — siitä huolimatta, että heidät oli valittu sattumanvaraisesti. Nuorten vähyden takia saattoivat myös mittauksissa ryhmien välillä havaitut erot olla sattuman aiheuttamia. Seuranta tehtiin lisäksi projektin ollessa käynnissä, joten sen vaikutusten kestosta ei voitu tehdä johtopäätöksiä. Puutteena pidettiin myös sitä, että arviointiin kirjattiin ainoastaan sosiaaliviraston tietoon tulleet rikos- ja päihdetapaukset. Tässä yhteydessä epäiltiin koeryhmän poikien jäävän helpommin kiinni rikoksista ja päihteiden käytöstä — kontrollin lisääntyä projektin ansiosta. Tämä saattoi merkitä sitä, että todelliset erot olivat suurempia kuin arvioinnissa havaitut.

Yllämainituista epävarmuustekijöistä huolimatta arvioinnin katsottiin kuitenkin antaneen positiivista palautetta projektin vaikutuksista. Vaikkakaan positiivisia vaikutuksia ei tilastollisten mittapuiden mukaan voitu pitää varmana, oli koeryhmän nuorilla kuitenkin rekisteröity toiminnan aikana vähemmän rikollisuutta ja päihteiden käyttöä kuin vertailuryhmäläisillä. Ryhmä piti hyvänä tuloksena vaikka vain yhdenkin pojan rikollisen uran katkaisemista alkuunsa. Niin vähäinen vaikutus ei kuitenkaan näkyisi arvioinnissa, vaikka saattaisikin merkitä yksilötasolla tavattoman paljon.

Lyhyesti yksilökeskeisen rikksentorjunnan vaikutuksista

- Yksilökeskeisten rikksentorjuntatoimenpiteiden vaikutuksia on parasta tutkia vertailemalla toimenpiteen piirissä olleita (koeryhmä) sen ulkopuolelle jääneisiin (vertailuryhmä).
- Vertailut voivat koskea henkilöiden tekemiä rikoksia ja toisinaan myös muita asiaankuuluvia tekijöitä, esimerkiksi päihteiden käyttöä.
- Koe- ja vertailuryhmien tulee olla niin samanlaisia, että voidaan olettaa molempien ryhmien kehityksen olevan samanlaista, ellei mitään erityistä toimenpidettä toteuteta.
- Paras tapa muodostaa samanarvoisia ryhmiä on sattumanvarainen jaottelu.
- Sellaisia tilanteita, joissa ihmiset itse saavat päättää kumpaan ryhmään kuuluvat, tulee välttää.
- Yksinkertaistetusti voidaan sanoa, että mitä enemmän ihmisiä ryhmään kuuluu ja mitä pidempi seurantaajako on, sitä paremmat edellytykset vaikutusten arvioimiselle on.

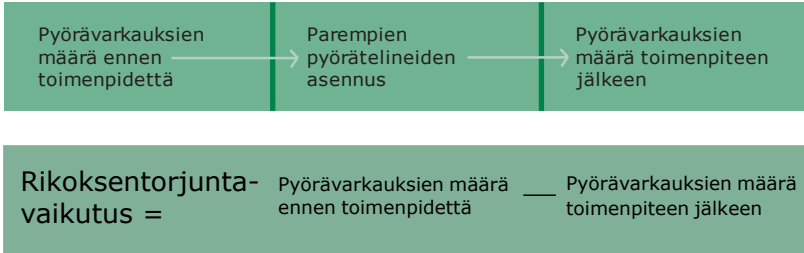
Alueellisen rikksentorjunnan vaikutukset

Alueellisella rikksentorjunnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä toimenpiteitä, jotka tähtäävät rikollisuuden vähentämiseen tietyllä alueella. Monet niin kutsutut tilannetorjuvat toimenpiteet ovat alueellisia. Usein halutaan torjua tietyn tyyppistä rikollisuutta tietyssä paikassa, esimerkiksi pyörävarkauksia tietyllä asuinalueella. Tässä kappaleessa käsitellään sellaisten toimenpiteiden vaikutusten arviointia. Osassa tilannetorjuvia toimenpiteitä keskitytään kuitenkin vain osaan mahdollisista rikosten kohteista, esimerkiksi tietyntyyppisiin autoihin kunnan alueella. Sellaisia toimenpiteitä voidaan toisinaan arvioida samalla tavalla kuin yksilökeskeisiäkin toimenpiteitä, toisin sanoen vertailemalla koeryhmää vertailuryhmään.

Yksinkertaisin tapa arvioida alueellisten toimenpiteiden vaikutuksia on niin sanottujen etukäteis- ja jälkimittausten tekeminen. Jos esimerkiksi halutaan tutkia uusien pyörätelineiden vaikutusta pyörävarkauksien määrään, voidaan telineiden asentamisen jälkeistä aikaa vertailla sitä edeltäneeseen aikaan.

Kuva 5

Alueellisten toimenpiteiden vaikutusten arviointia voidaan havainnollistaa seuraavasti:

Tarvittavien mittausjaksojen pituus riippuu muun muassa havaittujen rikosten määrästä. Mitä vähemmän rikoksia havaitaan, sitä pidempi tulee mittausjakson olla. Myös yleiset rikossuhdanteet on otettava huomioon alueellisten toimenpiteiden vaikutuksia tutkittaessa.

Paikallinen rikollisuus riippuu paitsi satunnaisesta vaihtelusta, myös pidemmän aikavälin rikossuhdanteista. Erot saattavat johtua esimerkiksi vuodenaajoista tai koko maan laajuudesta kehityksestä. Sellaisten paikallistason rikollisuuteen vaikuttavien tekijöiden takia ei tietyllä alueella havaittuja rikostason muutoksia voida automaattisesti selittää jostain tietyistä toimenpiteistä johtuviksi. Mikäli tutkittava toimenpide on aloitettu erityisen huonon rikostilanteen vallitessa, tulee sen vaikutuksia arvioida olla hyvin varovainen. Koska rikostasoa tavallisesti aaltoilee ajan myötä, on todennäköistä havaita poikkeuksellisen suuri parannus maanlaajuisten rikossuhdanteiden kääntyessä parempaan päin, mikäli lähtötilanne on ollut huono. Rikossuhdanteiden vaikutukset voidaan huomioida tekemällä mittausjaksoista riittävän pitkiä ja tutkimalla rikostasoa myös suuremmassa maantieteellisessä mittakaavassa, esimerkiksi koko kunnan, läänin tai maan alueella.

Rikollisuus voi myös siirtyä toiselle alueelle, toisen tyyppiseen rikollisuuteen tai muihin aikoihin. Tätä kutsutaan rikollisuuden korvautumiseksi. Toisaalta tietyllä alueella toteutetut toimenpiteet saattavat vaikuttaa positiivisesti myös muilla alueilla, muun tyyppiseen rikollisuuteen tai mui-

na aikoina. Tätä kutsutaan vaikutusten leviämiseksi. Rikollisuuden korvautumista ja vaikutusten leviämistä voidaan tarkastella tutkimalla rikollisuuden kehitystä myös lähialueiden, vaihtoehtoisten rikostyyppien ja eri aikojen osalta.

Rikollisuuden vähentymiseen tietyllä alueella voi löytyä myös muita syitä kuin tutkittava toimenpide — silloinkin kun rikossuhdanteet ja rikollisuuden siirtyminen on huomioitu. Vaikutuksia analysoidessa onkin tarkasteltava myös vaihtoehtoisia selityksiä. Mahdollisia vaihtoehtoja ovat muun muassa alueen väestörakenteen, elin- ja liikkumistapojen muutokset tai muutokset tiettyjen yksilöiden käyttäytymisessä. On myös tutkittava, voiko muutosten taustalla olla muita toimenpiteitä, esimerkiksi muutokset jonkin tietyn alueen vartioinnissa.

Alueellisen toimenpiteen vaikutusten voimakkuutta arvioitaessa voidaan käyttää tilastollisia laskelmia rikosten määrästä, paikallisista ja valtakunnallisista rikossuhdanteista sekä rikollisuuden korvautumisesta ja toimenpiteen vaikutusten leviämisestä. Sellaisten tilastollisten laskelmien tekemisestä löytyy paljon akateemista kirjallisuutta. Alla olevassa esimerkissä näytetään, miten vaikutuksia voidaan arvioida myös yksinkertaisemmin ottaen samalla jossain määrin huomioon rikossuhdanteet, rikollisuuden korvautuminen ja vaikutusten leviäminen.

Esimerkki pyörien pysäköintiin tehtyjen muutosten vaikutuksista

Eräässä paikallisessa rikosentorjuntaneuvostossa päätettiin puuttua pyörävarkauksiin erällä ongelma-alueella. Toimenpiteitä valmistelevaan nimettiin työryhmä. Edellä mainittu asuinalue valittiin toimenpiteiden kohteeksi ennen kaikkea poliisin rikostilastojen ja kunnallisen asuntoyhtiön haastattelutietojen perusteella. Toimenpiteiden tarkoituksena oli edistää polkupyörien turvallista säilytystä alueella. Aluksi tehtiin kartoitus kaikista alueen pyörien säilytyspaikoista. Ne pysäköintipaikat, jotka eivät olleet nähtävissä asunnoista, siirrettiin tai korjattiin, esimerkiksi poistamalla näköyhteyttä haittaava kasvillisuus ja parantamalla valaistusta.

Tarkoituksena oli hyödyntää epävirallisen sosiaalisen kontrollin rikoksia ehkäisevää vaikutusta. Lisäksi pyörätelineitä uusittiin, jotta pyörät voitaisiin lukita niiden rungosta käsin. Pyöräkellareiden turvallisuutta oli kuitenkin vaikea parantaa. Sen vuoksi asukkaille tiedotettiin niiden riskeistä. Toimenpiteiden vaikutuksia katsottiin voitavan arvioida suhteellisen pienellä panostuksella, joten työryhmä sai tehtäväkseen tutkia toimenpiteiden vaikutuksia seuraavien kahden vuoden aikana.

Työryhmä perusti arvionsa poliisin tietoon tulleiden pyörävarkauksien määrään. Ryhmän jäsenenä toiminut lähipoliisi auttoi poliisin rikosilmoitustietojärjestelmän käytössä.

Asukkaat olivat tietoisia siitä, että alueella toteutettiin erityisiä toimenpiteitä, joten voitiin olettaa, että herkkyys ilmoittaa pyörävarkauksia poliisille oli kasvanut. Tämän vuoksi ilmoitusten määrä tuskin tulisi vähenty-mään, vaikka rikokset todellisuudessa olisivatkin vähentyneet. Työryhmä piti kuitenkin erittäin tärkeänä raportoida ainoastaan sellaiset positiiviset tulokset, joille löytyi tukea tutkimusaineistosta. Sen vuoksi poliisin rikosilmoitustilastoja haluttiin käyttää vaikutusten mittarina — mittausongelmista huolimatta.

Tavoitteena rikosilmoitustilastojen käytössä oli ottaa huomioon yleiset rikossuhdanteet sekä rikollisuuden korvautuminen ja toimenpiteiden vaikutusten leviäminen.

Työryhmä keräsi rikosilmoitustilastoista seuraavia tietoja viimeisen viiden vuoden ajalta:

- Poliisin tietoon tulleiden pyörävarkauksien vuosittainen määrä kyseisellä asuinalueella (alue A).
- Samanlaisten rikosten vuosittainen määrä eräällä lähialueella, jossa mitään erityistoimenpiteitä ei ollut toteutettu (alue B).
- Pyörävarkauksien vuosittainen määrä koko kunnan ja läänin alueella. (Kyseiset tiedot saatiin Ruotsin rikosentorjuntaneuvostolta (BRÅ)).
- Vastaavat tiedot automurtojen osalta. Automurtoja pidettiin mahdollisena vaihtoehtorikoksena pyörävarkauksille.

Yhteenvedosta ilmenee, että poliisille ilmoitettujen pyörävarkauksien määrä väheni alueella A toimenpiteiden alkamisen jälkeen. Tämä oli ensimmäinen merkki siitä, että toimenpide saattoi olla onnistunut. Ennen minkäänlaisten johtopäätösten tekemistä haluttiin kuitenkin tarkastella tietoja yleisistä rikossuhdanteista ja rikollisuuden korvautumisesta sekä toimenpiteiden vaikutusten leviämisestä.

Pyörävarkauksien määrä koko läänin alueella oli suurin piirtein muuttumaton. Näiden rikosten osalta ei siis ollut havaittavissa yleistä laskevaa suuntausta. Kunnan alueella pyörävarkauksien määrä sitä vastoin oli laskenut jonkin verran. Lisäksi voitiin havaita varkauksien vähentyneen myös alueella B — joskin vähemmän kuin alueella A. Tämä mahdollisti ainakin kaksi eri tulkintaa.

Ensimmäinen mahdollinen tulkinta oli, että jokin muu seikka kuin alueella A toteutetut toimenpiteet oli synynä muutoksiin molemmilla alueilla. Toinen mahdollisuus oli, että toimenpiteiden rikoksia ehkäisevä vaikutus oli levinnyt alueelta A alueelle B. Jälkimmäisen tulkinnan puolesta puhui jossain määrin se, että muutokset alueella B olivat pienempiä kuin alueella A.

Rikollisuuden korvautumista ja toimenpiteen vaikutusten leviämistä muun tyyppisiin rikoksiin tutkittiin vain yhden mahdollisen vaihtoehdon osalta, toisin sanoen automurtojen. Tällaisten rikosten määrä pysyi tutkimusajana suhteellisen vakaana sekä kunnan että läänin alueella. Myöskään alueilla A ja B ei tapahtunut sanottavia muutoksia. Ei siis löytynyt mitään, mikä olisi viitannut rikollisuuden korvautumiseen automurroilla. Arviointiryhmä totesi kuitenkin, että olisi ollut toivottavaa tarkastella myös muun tyyppisiä rikoksia pyörävarkauksien vaihtoehtoina.

Arvioinnin perusteella voitiin toimenpiteellä katsoa olleen laajoja positiivisia tuloksia. Yleiset rikossuhdanteet, rikollisuuden korvautuminen ja toimenpiteen vaikutusten leviäminen huomioon ottaen voitiin pyörävarkauksien havaita vähentyneen noin 60 prosentilla.

Taulukko 6

Yhteenveto poliisin tietoon tulleista pyörävarkauksista ja automurroista alueilla A ja B sekä koko kunnan ja läänin alueella. Alueen A erityistoimenpiteet toteutettiin vuoden 4 alkupuoliskolla.

	Toimenpide				
	Vuosi 1	Vuosi 2	Vuosi 3	Vuosi 4	Vuosi 5
Pyörävarkauksien määrä alueella A (koealue)	30	25	30	10	12
Pyörävarkauksien määrä alueella B	30	30	25	20	20
Pyörävarkauksien määrä kunnan alueella	160	160	170	150	155
Pyörävarkauksien määrä läänin alueella	4000	3800	4200	4300	4400
Automurtojen määrä alueella A	20	15	25	25	20
Automurtojen määrä alueella B	15	15	20	25	15
Automurtojen määrä kunnan alueella	105	100	110	95	100
Automurtojen määrä läänin alueella	3400	3200	3300	3200	3200

Yksinkertainen laskutoimitus vaikutusten arvioimiseksi.

Keskimääräinen vuosittainen rikosten määrä ennen toimenpiteiden aloittamista alueella A	$\frac{(30 + 25)}{3} \% = 28 \%$	Keskimääräinen vuosittainen rikosten määrä toimenpiteiden alettua alueella A	$\frac{(10 + 12)}{2} \% = 11 \%$
--	----------------------------------	--	----------------------------------

Rikosten vähentyminen	$(28 - 11) \% = 17 \%$	Rikosten torjuntavaikutus prosentteina	$\frac{17}{28} \% = 61 \%$
-----------------------	------------------------	--	----------------------------

Lyhyesti alueellisten toimenpiteiden vaikutuksista

- Rikosten torjuntaan tai turvallisuuden lisäämiseen tähtäävien alueellisten toimenpiteiden vaikutuksia tutkitaan vertailemalla rikollisuutta jollain tietyllä alueella ennen toimenpiteen aloittamista ja sen jälkeen.
- Vertailun kohteena voi olla rikosten määrä ja/tai ihmisten kokemaa turvallisuudentunne.
- Yksinkertaistetusti voidaan sanoa, että mitä pidempi mittausjakso on ja mitä enemmän rikoksia esiintyy, sitä luotettavampi on analyysin tulos.
- Analyysissä tulee huomioida yleiset rikossuhdanteet sekä rikosten korvautuminen (negatiivista) ja toimenpiteen vaikutusten leviäminen (positiivista) muihin paikkoihin, rikoksiin tai aikoihin.
- Yleisiä rikossuhdanteita tutkitaan vertailemalla rikollisuuden kehitystä suuremmissa mittakaavassa, esimerkiksi koko kunnan alueella.
- Rikollisuuden korvautumista ja toimenpiteen vaikutusten leviämistä muihin paikkoihin tutkitaan tarkastelemalla lähialueiden kehitystä.
- Rikollisuuden korvautumista ja toimenpiteen vaikutusten leviämistä muihin rikoksiin tutkitaan tarkastelemalla alueen muun rikollisuuden kehitystä.
- Rikollisuuden korvautumista ja toimenpiteen vaikutusten leviämistä muihin aikoihin tutkitaan tarkastelemalla alueen rikollisuuden kehitystä vaihtoehtoisina aikoina.

Yhdistelmätoimenpiteiden vaikutukset

Paikallisessa rikosentorjunnassa toteutetaan usein erityyppisiä toimenpiteitä samanaikaisesti tietyssä paikassa, esimerkiksi koulussa tai asuinalueella. Sellaisissa tapauksissa on tavallisesti mahdotonta käyttää vain tietyntyyppeisiä arviointitapoja, kuten esimerkiksi sosiaalisten tai tilannetorjuvien toimenpiteiden yhteydessä. Kun kyseessä ovat yhdistelmätoimenpiteet, on myös arvioinnissa käytettävä yhdistelmämenetelmiä. Kuten muunkin tyyppisten arviointien yhteydessä, on myös yhdistelmämetodien kanssa yritettävä sovittaa menetelmät luovasti vallitseviin olosuhteisiin.

Yksi osa työstä on yrittää määritellä, mitkä tutkimuksen osa-alueet voidaan arvioida vertailemalla koe- ja vertailuryhmiä keskenään ja mitkä pitäisi tutkia etu- ja jälkikäteismittausten avulla. Hyvä keino parantaa analyysin luotettavuutta on käyttää useita erilaisia mittauksia ja vertailuita.

Jos useat vertailut viittaavat samaan suuntaan, esimerkiksi siihen, että tilanne on parantunut jonkin tietyn toimenpiteen alettua, voidaan parannusta pitää suuremmalla todennäköisyydellä toimenpiteen aiheuttamana — vaikka havaitut erot olisivat pieniäkin. Toimenpiteitä yhdistettäessä on kuitenkin vaikeaa määrittää, mikä toimenpide on vaikuttanut milläkin lailla, ja näin ollen saada selville, mitkä seikat esimerkiksi positiivisten muutosten takana itse asiassa ovat.

Esimerkki kahdessa koulussa toteutetun toimenpidepaketin vaikutusten arvioinnista

Erään paikallisen rikosentorjuntaneuvoston toteuttamasta kartoituksesta kävi ilmi, että varsinkin kahdessa koulussa, kouluissa A ja B, oli laajamittaisia ongelmia. Arvion perustana oli muun muassa kunnan kaikille seitsemäsluokkalaisille suunnattu kyselytutkimus sekä tiedot ilkeivallan aiheuttamista kustannuksista eri kouluissa. Tiedot viittasivat lisäksi siihen, että ongelmat olivat hieman vakavampia koulussa A kuin koulussa B. Tilanteen korjaamiseksi toteutettiin näissä kouluissa erityinen toimenpidepaketti. Ensimmäisenä toimenpiteenä kouluihin sijoitettiin enemmän toimintaa ja resursseja lapsille ja nuorille. Tässä yhteydessä esimerkiksi kunnallinen musiikkikoulu ja osia sosiaalitoimen kenttätyötoiminnasta siirtyi koulun yhteyteen. Lisäksi eläkeläisiä otettiin välituntivalvonnan ja lapsien läksyjenteon tueksi. Näiden toimenpiteiden ansiosta kouluja voitiin pitää avoimina myös iltaisin. Oppilaita puolestaan otettiin mukaan huolehtimaan koulujen siisteydestä ja kunnossapidosta, he saivat tehtäväkseen muun muassa töhrinnän jälkien siivouksen. Lisäksi oppilaiden ja vanhempien asemaa koulujen päätöksenteossa vahvistettiin. Suurin osa toimenpiteistä, esimerkiksi toimintojen keskittäminen ja koulujen iltaukiolo, käynnistyi välittömästi koulun alettua kesäloman jälkeen. Joihenkin toimenpiteiden toteuttamisessa kesti hieman pidempään, esimerkiksi oppilaiden ja vanhempien vaikutusmahdollisuuksien lisäämisessä. Paikallisen rikosentorjuntaneuvoston työryhmä päätti tehdä arvioinnin toimenpiteiden tuloksista saadakseen tietoa toiminnan tehokkuudesta. Kyseisiä toimenpiteitä pidettiin sellaisina, että niiden tehokkuutta voitaisiin arvioida melko pian niiden alkamisen jälkeen.

Arviointiryhmä päätti perustaa mittauksensa ensisijaisesti kahteen tietolähteeseen: oppilaille suunnattuun kyselyyn ja tietoihin ilkeivallan aiheuttamista kustannuksista. Siksi oli toteutettava vielä yksi oppilaille suunnattu kyselytutkimus. Tällä kertaa kysymyksiin vastasivat kaikki koulujen A ja B seitsemäs- ja kahdeksaluokkalaisten sekä lisäksi vastaavat oppilasryhmät koulussa C, jossa mitään erityistoimia ei toteutettu. Näin voitiin vertailla toimenpidettä edeltänyttä tilannetta sen jälkeiseen aikaan. Kyselyssä kiinnitettiin huomiota muun muassa koulukiusaamiseen, lintsaamiseen, karkeaan kielenkäyttöön, viihtymiseen, vapaa-ajan harrastuksiin ja vanhempien tukeen. Toinen käytettävissä oleva tietolähde liittyi siis tietoihin ilkeivallan aiheuttamista kustannuksista kolmessa tutkitussa koulussa. Näin voitiin tarkastella kustannuksia ennen toimenpiteitä ja niiden jälkeen.

Taulukko 7

Yhteenveto kyselytutkimuksen tuloksista. Niiden osuus, jotka vastasivat "Ei koskaan" kysymykseen "Kiusataanko Sinua koulussa?" ja vastaavasti niiden osuus, jotka vastasivat "Aina" kysymykseen "Viihdytkö hyvin koulussa?".

Toimenpiteet			
	Lukuvuosi 1 (ennen) 7.-luokkalaisten	Lukuvuosi 2 (jälkeen) 8.-luokkalaisten	Lukuvuosi 2 (jälkeen) 7.-luokkalaisten
Ei kiusata koskaan			
Koulu A	49 %	55 %	53 %
Koulu B	61 %	77 %	76 %
Koulu C	88 %	89 %	89 %
Viihtyy aina hyvin			
Koulu A	16 %	22 %	23 %
Koulu B	21 %	42 %	39 %
Koulu C	53 %	54 %	52 %

Taulukko 8

Yhteenveto ilkevallan kustannuksista kolmessa esimerkikoulussa.

Toimenpide		
	Kustannukset lukuvuonna 1 (ennen)	Kustannukset lukuvuonna 2 (jälkeen)
Koulu A	93 000	81 000
Koulu B	79 000	36 000
Koulu C	22 000	19 000

Edellisellä sivulla olevasta yhteenvedosta käy ilmi, että niiden oppilaiden osuus, jotka ovat vastanneet, ettei heitä kiusata koskaan, oli kasvanut hie-man koulussa A ja voimakkaasti koulussa B. Lisäys koulussa B on suuri ensinnäkin seurattaessa oppilaita, jotka ensimmäisessä mittauksessa olivat seitsemännellä luokalla ja toisessa kahdeksannella. Toiseksi lisäys on huomattava myös verrattaessa ensimmäisen mittauksen seitsemäsluokkalaisia seuraavan vuoden seitsemäsluokkalaisiin. Sama kuvio esiintyy myös kou-lussa A, muttei yhtä suuressa mittakaavassa. Koulussa C ei toteutettu mi-tään erityistoimenpiteitä eikä siellä havaittu myöskään muutoksia.

Yhteenvedosta voidaan nähdä myös, että viihtyvyys kouluissa noudatte-lee samoja suuntaviivoja. Myös muut tutkitut muuttajat — esimerkiksi vapaa-ajan harrastukset ja vanhempien tuki — viittasivat tilanteen paran-tuneen huomattavasti koulussa B ja jonkin verran koulussa A.

Yhteenveto osoittaa myös ilkevallasta aiheutuneiden kustannusten vähen-tyneen yli puolella koulussa B toimenpiteiden toteuttamisjakson aikana. Koulussa A kustannusten lasku oli vähäisempää. Koulun C kustannustaso oli kuitenkin edelleen alhaisempi kuin kummankaan koulun, joissa toi-menpiteitä toteutettiin. Tutkimustuloksista voitiin nähdä toimenpiteiden vähentäneen voimakkaasti ilkevallasta aiheutuneita kustannuksia kou-lussa B. Koulussa A ei kuitenkaan päästy samoihin tuloksiin.

Arviointiryhmä katsoi tulosten osoittavan vahvasti toimenpiteillä olleen positiivisia vaikutuksia koulussa B. Näin voitiin todeta, varsinkin kun useat eri vertailut puhuivat kyseisen seikan puolesta.

Vertailut osoittivat myös parannusten koskevan niin seitsemänneltä luokalta kahdeksannelle siirtyneitä kuin uusia seitsemäsluokkalaisiakin. Jälkimmäisessä ryhmässä parannus oli erityisen selvä. Koulun A tulokset eivät olleet yhtä rohkaisevia. Tiettyä positiivista kehitystä voitiin havaita, mutta ei samassa laajuudessa kuin koulussa B. Taustalla vaikutti olevan se, että koulussa A ei toimenpiteiden toteutus ollut onnistunut yhtä mutkattomasti kuin koulussa B. Arviointiryhmä päättikin tarkastella ohjelman toteutusta lähemmin ja näin yrittää saada selville, mitkä seikat johtivat koulun A heikompaan tulokseen. Todettiin, että jatkossa tulisi tutkia myös toimenpiteiden toteutusta niiden vaikutusten rinnalla.

Lyhyesti yhdistelmätoimenpiteiden vaikutuksista

- Paikallisessa rikosentorjuntatyössä yhdistetään usein yksilökohtaisia ja alueellisia toimenpiteitä.
- Yhdistelmätoimenpiteitä tutkittaessa on yhdisteltävä myös erilaisia tutkimusmenetelmiä.
- Vaikutusten mittaus voi perustua koe- ja vertailuryhmän ja alku- ja jälkitilanteen vertailemiseen.
- Analyysin luotettavuutta voidaan lisätä käyttämällä monia erityyppisiä mittauksia ja vertailuita.
- Tietyin varauksin voidaan sanoa, että mikäli useat erilaiset vertailut viittaavat samaan suuntaan, voidaan tuloksia pitää luotettavina, vaikka erot olisivatkin pieniä.
- Toimenpiteitä yhdisteltäessä on usein vaikeaa erottaa, mikä niistä on ollut havaitun muutoksen takana.

Mikään näistä keksityistä analyysiesimerkeistä ei täytä tieteelliselle tutkimukselle asetettuja korkeita vaatimuksia. Tarkastelutapa nojaa kuitenkin tieteelliseen tutkimusotteeseen. Rajoituksistaan huolimatta voi tällaisten arviointien tuloksilla olla kuitenkin suuri arvo päätöksenteon tukena.

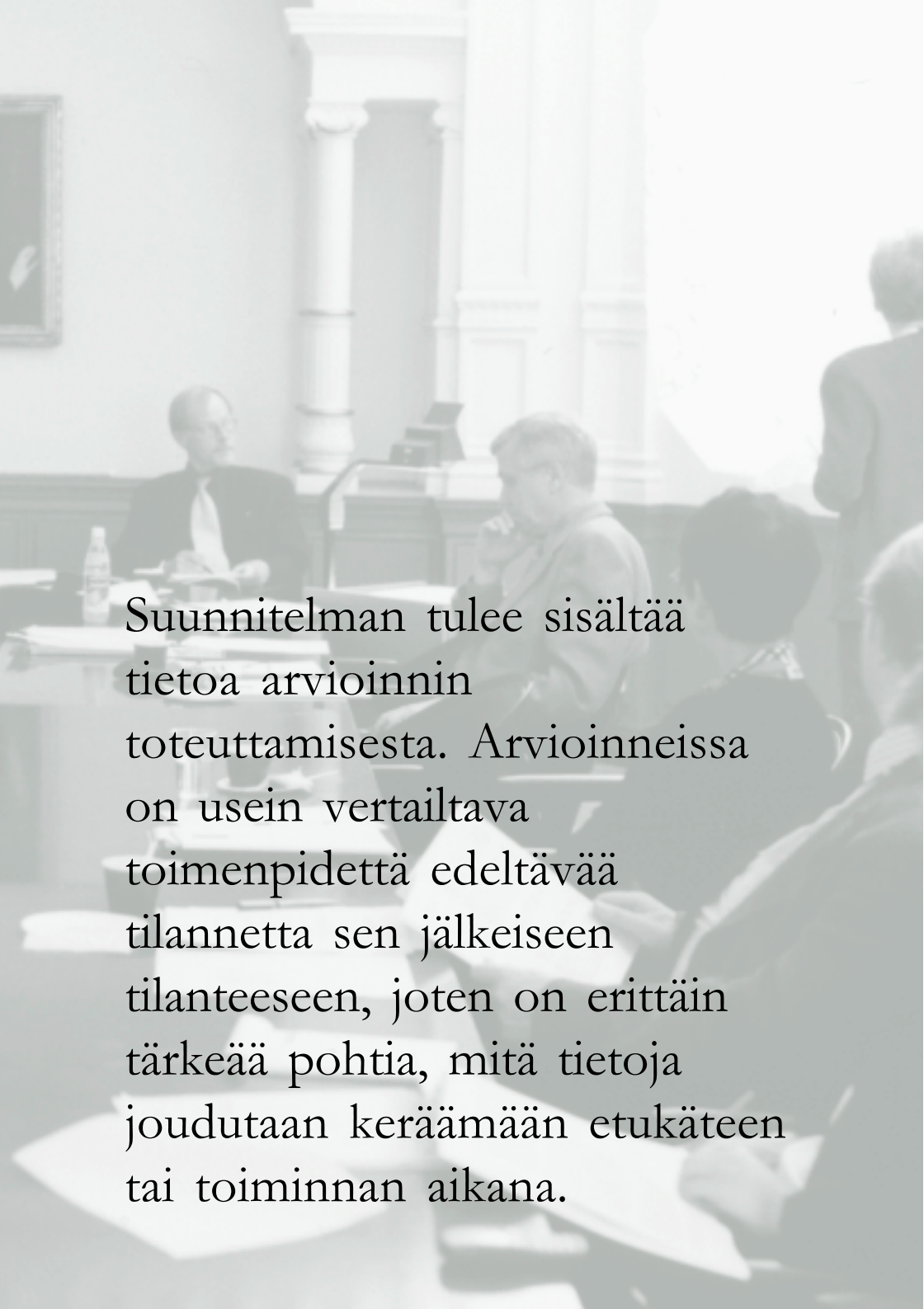
Tukea arvioinnin tekemiseen

Joissain tapauksissa on hyvä antaa puolueettoman tahon hoitaa arviointi. Kun arvioija ei ole osallisena toiminnan suunnittelussa tai toteuttamisessa, on hänen helpompaa tutkia toimintaa ja sen tuloksia objektiivisesti. Aina ei kuitenkaan ole mahdollista uskoa tehtävää ulkopuoliselle. Rikoksantorjuntatyö on paikallistunut nopeassa tahdissa, minkä vuoksi arvioijat usein ovat osallisina tutkimassaan toiminnassa. Sisäisellä tutkimuksella on hyvätkin puolensa; sellainen on esimerkiksi helpompi toteuttaa ja useimmiten varsin halpa. Lisäksi arvioijalla on paljon tietoa tutkittavista toimenpiteistä ja niissä mukana olevista tahoista. Paikallisilla toimijoilla on usein myös tietoa ja kokemusta arviointityöstä. Toisinaan on kuitenkin hyödyllistä käyttää ulkopuolista apua.

Ruotsissa rikoksantorjuntaneuvostolla on keskeinen rooli kriminaalipoliittisen kentän tutkimuksessa, arvioinnissa, kehittämisessä ja siitä tiedottamisessa. Neuvosto tukee paikallista rikoksantorjuntatyötä ja toteuttaa myös monenlaisia arviointeja. Paikallisten rikoksantorjuntatoimenpiteiden arvioimiselle on kuitenkin niin suuri tarve, ettei neuvosto pysty yksin toteuttamaan kaikkia arviointeja. [— Suomessa oikeusministeriö voi myöntää avustuksia paikallisten rikoksantorjuntahankkeiden arviointeihin.]

Kuntien mahdollisuudet tukea toisiaan arviointityössä lienevät rajalliset. Toinen mahdollinen lisäresurssi ovat konsulttiyritykset tai yksittäiset konsultit.

Suurin yksittäinen ulkopuolinen voimavara tässä yhteydessä lienevät kuitenkin yliopistot ja korkeakoulut. Parhaassa tapauksessa tutkijat tai tutkijoiksi opiskelevat ottavat arviointityön hoitaakseen. Potentiaalisia arvioijia ovat myös lopputyötään tekevät opiskelijat. Myös ne opiskelijat, jotka suorittavat työharjoittelujaksonsa kunnan tai paikallisen rikoksantorjuntaneuvoston palveluksessa, voivat tulla kyseeseen. Arvioinnin tekeminen on usein opiskelijalle hyvin sopiva tehtävä. Samalla voidaan arvioinnin tekemiseen liittyviä kustannuksia vähentää. Tutkijoiden osaamista voidaan hyödyntää myös sisäisessä koulutuksessa, he voivat esimerkiksi kouluttaa kunnan tms. henkilökuntaa laatimaan ja toteuttamaan arviointeja. Muun muassa arvioitavan toimenpiteen luonteesta riippuu, minkä tieteellisen opinhaaran edustaja voisi tulla kysymykseen.

Suunnitelman tulee sisältää tietoa arvioinnin toteuttamisesta. Arvioinneissa on usein vertailtava toimenpidettä edeltävää tilannetta sen jälkeiseen tilanteeseen, joten on erittäin tärkeää pohtia, mitä tietoja joudutaan keräämään etukäteen tai toiminnan aikana.

luku 4.

Suunnittelu ja dokumentointi

Kaikki rikosentorjuntatoiminta kannattaa suunnitella huolella. Huolellinen suunnittelu parantaa niin toteuttamisedellytyksiä kuin seuranta- ja arviointimahdollisuuksiakin. Suunnitelmassa määritellään, ketkä tekevät, milloin, missä ja miten. Suunnitelmasta tulee aina tehdä jonkinlainen dokumentti, esimerkiksi toimintasuunnitelma.

Dokumentoidusta suunnitelmasta tulee käydä ilmi alkutilanne, joka valitsee toimenpiteiden alkaessa. Siten lukija voi muodostaa kuvan lähtötilanteesta. Sekä toteuttamis- että arviointivaiheessa on oltava selvää, mitä toteutettava toimenpide pitää sisällään. Sen vuoksi suunnitelmassa tulee suhteellisen perinpohjaisesti kuvata, mitä itse asiassa ollaan tekemässä. Samassa yhteydessä nimetään myös henkilöt ja tahot, jotka vastaavat toimenpiteen eri osista. Lisäksi on välttämätöntä esitellä, missä ja millä aikajänteellä toimenpide toteutetaan, ja kertoa myös toiminnan taloudellisista edellytyksistä.

Seuranta- ja arviointityön lähtökohtana ovat useimmiten toiminnalle asetetut *tavoitteet*. Sen vuoksi tavoitteet on muotoiltava selkeästi. Toisinaan on tarpeellista erottaa toimenpiteelle asetetut tavoitteet sen vaikutuksille asetetuista tavoitteista. *Toimenpiteelle asetetuilla tavoitteilla* tarkoitetaan tässä yhteydessä toimenpiteen toteuttamiseen liittyviä tavoitteita. Yksi esimerkki toimenpiteelle asetetuista tavoitteista on, että rikoksia ehkäisemään tarkoitettu vanhempainkoulutuksessa järjestetään kymmenen opetuskertaa. *Vaikutuksille asetetuilla tavoitteilla* tarkoitetaan sitä vastoin toimenpiteen avulla tavoiteltavia rikosentorjunta- tai muita vaikutuksia. Konkreettinen esimerkki vaikutuksille asetetusta tavoitteesta on, että tietyllä julkisella paikalla tehdyillä muutoksilla yritetään saavuttaa 30 prosentin vähennys kyseisen paikan rikosmäärissä.

Rikosentorjuntatoiminta on aina dokumentoitava, jotta toimintaa voitaisiin seurata ja arvioida systemaattisesti. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi, kuinka dokumentointi suoritetaan, mitä lähteitä ja menetelmiä käytetään sekä kuka dokumentoinnin tekee ja milloin. Arvioinneissa on usein vertailtava toimenpidettä edeltävää tilannetta sen jälkeiseen, joten on erityisen tärkeää pohtia, mitä tietoja on kerättävä etukäteen tai toiminnan aikana.

Esimerkki dokumentoidusta suunnitelmasta

Toimintasuunnitelman laatimisen valottamiseksi esitellään nyt keksitty toimintasuunnitelma Portinvartijat-projektille. Tämä kuvitteellinen toimintasuunnitelma on laadittu helpottamaan toiminnan arvioimista.

Portinvartija-projekti

Taustaa

Tilanne asuinalueella A on jo vuosien ajan ollut huono. Asukkaiden vaihtuvuus on suurta, työttömyysluvut korkeita ja sosiaalituella elävien osuus suuri. Vuosittainen asukasviihtyvyysharometri osoittaa, etteivät asukkaat viihdy alueella. Monet pitävät aluetta likaisena ja turvattomana ja haluavat muuttaa pois. Poliisin tietojen mukaan alueella A tehdään suhteellisesti enemmän rikoksia kuin muualla kunnassa, varsinkin ullakko- ja kellarimurrot, ajoneuvoihin kohdistuvat rikokset ja vahingonteot ovat yleisiä.

Alueen A kiinteistöjä hallinnoi kunnallinen kiinteistöyhtiö X, jonka mukaan kiinteistöjen huoltokulut ovat nousseet. Alueen A tilannetta on käsitelty paikallisessa rikoksentorjuntaneuvostossa. Siellä päätettiin järjestää tutustumismatka kaupunkiin Z, missä oli toteutettu niin sanottu portinvartijakokeilu. Portinvartijoiden tehtävänä oli pyrkiä vähentämään rikollisuutta ja lisäämään turvallisuutta. Järjestelmästä innostuneena myös kiinteistöyhtiö X päätti toteuttaa vastaavanlaisen projektin alueella A.

Toimenpide

Vuodesta 2 lähtien kiinteistöyhtiö X palkkaa kymmenen niin kutsuttua portinvartijaa, joilla jokaisella on vastuullaan noin 200 huoneistoa alueella A. Heidän tehtäviinsä kuuluu rikosten vähentäminen ja turvallisuuden lisääminen alueella. Portinvartijat saavat sen vuoksi koulutusta kyseisissä aiheissa. He voivat muun muassa huolehtia murtosuojauksesta, parantaa sekä sisä- että ulkovalaistusta, parantaa parkkipaikkojen valvontaa, lisätä pyörien säilytystilojen turvallisuutta, korjata ilkeväkälän jälkiä, käynnistää

naapuriyhteistyötä ja toimia ohjaajina nuorille, jotka korjaavat itse aiheuttamiansa töhryjen jälkiä ym. Heidän työhönsä kuuluu myös aktivoida asukkaita erilaisiin parannustoimiin, lisätä asukkaiden välistä yhteydenpitoa ja järjestää kokoontumistiloja asukkaille.

Portinvartijoiden rikoksentorjuntakoulutus aloitetaan vuoden 2 helmikuussa, ja se jatkuu saman vuoden toukokuuhun. Tänä aikana järjestetään kaksitoista koulutustilaisuutta, joissa luennoi muun muassa poliisin ja sosiaalitoimen edustajia. Koulutuksessa käsitellään seuraavia aiheita: laki- ja oikeusjärjestelmä, paikallinen rikostilanne, sosiaalinen ja tilannetorjuva rikoksentorjunta, asumiseen liittyvät fyysiset parannustoimet, verkostotyö, viranomaisten ja järjestöjen toiminta ym. Koulutusjakson jälkeen portinvartijoille järjestetään vähintään kuusi yhteistä tapaamista vuosittain.

Rikoksentorjuntaneuvoston työryhmä vastaa koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Sen tulee laatia viimeistään vuoden 1 joulukuuhun mennessä ehdotus koulutuksen sisällöstä, jonka jälkeen kiinteistöyhtiö X ottaa suunnitelmaan kantaa. Jatkotapaamiset aloitetaan vuoden 2 elokuussa. Koulutuksen suunnittelu ja toteutus suoritetaan mukana olevien tahojen normaalien budjettien puitteissa.

Tavoitteet

Toimenpiteeseen liittyvät tavoitteet:

- Portinvartijoille järjestetään kaksitoista koulutustilaisuutta vuonna 2, aikavälillä 1. helmikuuta — 31. toukokuuta.
- Kaikkien kymmenen portinvartijan on osallistuttava vähintään kymmeneen koulutuskertaan.
- Vuoden 2 elokuusta lähtien portinvartijoille järjestetään vähintään kuusi jatkokoulutuskertaa vuosittain.

Vaikutuksiin liittyvät tavoitteet:

- Alueella A poliisin tietoon tulleiden asunto-, kellari- ja ullakkomurtojen määrän tulee vähentyä vähintään 30 prosentilla vuodesta 1 vuoteen 3.
- Alueella A poliisin tietoon tulleiden autovarkauksien ja -murtojen määrän tulee vähentyä vähintään 30 prosentilla vuodesta 1 vuoteen 3.
- Alueella A poliisin tietoon tulleiden vahingontekorikosten määrän tulee vähentyä vähintään 30 prosentilla vuodesta 1 vuoteen 3.

- Vuokralaisten arvion alueen A turvallisuudesta tulee parantua vähintään 15 prosentilla vuodesta 1 vuoteen 3.
- Vuokralaisten arvion alueen A viihtyvyydestä tulee parantua vähintään 15 prosentilla vuodesta 1 vuoteen 3.

Dokumentointi

Koulutuksen ja sen jälkeisten tapaamisten pöytäkirjat ja esityslistat säilytetään toiminnan dokumentointia varten. Portinvartijoiden johtajan tehtävänä on lisäksi pitää päiväkirjaa koulutus- ja jatkokoulutustilaisuuksista, muun muassa siitä, kuinka monta osallistujaa tilaisuuksissa oli, mitä asioita käsiteltiin ja mitä päätöksiä tehtiin. Myös portinvartijoiden pitämän inventointi- ja seurantajärjestelmän tiedot ovat olennainen osa toiminnan dokumentointia.

Toiminnan periaatteena on, että portinvartijat kartoittavat jatkuvasti oman vastuualueensa tilannetta ja kirjaavat tiedot ylös. Heidän tehtävänä on myös kuulla alueen asukkaiden mielipiteitä alueen ongelmista ja seurata alueen rikostilastoja. Sen jälkeen he suunnittelevat tarvittavat toimenpiteet. Heidän tehtävänä on myös kirjata kaikki toteutetut käytännön toimenpiteet. Toiminnan johtaja laatii vuosittain yhteenvedon vartijoiden kirjaamista tiedoista. Lisäksi portinvartijoiden tulee tietyin väliajoin valokuvata tiettyjä paikkoja ja tiloja alueellaan, esimerkiksi portteja, parkkipaikkoja, säilytystiloja ja töhrinnälle alttiita alueita. Dokumentteihin liitetään myös kaikki ne rikoksentorjuntaneuvoston pöytäkirjat, joissa toimintaa käsitellään. Samoin liitteiksi toimitetaan myös asiaan liittyvät kiinteistöyhtiö X:n paperit.

Seuranta

Toiminnan seuranta tulee tehdä koko toiminnan ajan. Tavoitteena on tehdä tarvittavat muutokset jo toiminnan aikana. Seurannan toteuttavat portinvartijat ja heidän johtajansa. He raportoivat kiinteistöyhtiö X:n johdolle. Seuranta perustuu toiminnan dokumentointiin, esimerkiksi koulutus- ja jatkokoulutustilaisuuksien pöytäkirjoihin ja inventointi- ja seurantajärjestelmän tietoihin.

Tarkoituksena on muun muassa järjestelmällisesti seurata, millaisia toimenpiteitä on suunniteltu ja mitä itse asiassa on toteutettu. Seuranta perustuu myös paikallisiin rikostilastoihin, joista ilmenee kuukausittain alueelta poliisin tietoon tulleet rikokset sekä niiden teko aika ja -paikka. Kiinteistöyhtiö X raportoi tilanteen kehittymisestä rikoksantorjuntaneuvostolle kuukausittain.

Arviointi

Rikoksantorjuntaneuvoston työryhmä saa tehtäväkseen toiminnan arvioinnin. Arviointi voidaan jakaa kahteen osaan.

Ensinnäkin tutkitaan, missä määrin toimenpiteelle asetetut tavoitteet on saavutettu, toisin sanoen onko portinvartijoiden koulutus toteutunut suunnitellusti. Tässä yhteydessä tulee myös selvittää, mitkä toimenpiteen osat ovat toimineet hyvin ja mitä osia tulee vielä parantaa. Tämä arvioinnin osa perustuu osin olemassa oleviin dokumentteihin, osin toimintaan osallistuneiden henkilöiden haastatteluihin. Ensimmäisen osaraportin tulee olla valmiina vuoden 2 joulukuussa. Jatkoselvitys toteuttamisesta sisällytetään loppuarviointiin, jonka tulee olla valmiina vuoden 4 alkupuolella.

Toiseksi tulee arvioida uuden järjestelmän vaikutuksia rikollisuuteen ja turvallisuuteen, toisin sanoen onko vaikutuksille asetetut tavoitteet saavutettu. Poliisin tietoon tulneiden rikosten vähentymistä tutkitaan paikallisten rikostilastojen avulla. Ilkivaltatilanteen kehitystä tutkitaan lisäksi valokuvaamalla tiettyjä kohteita säännöllisesti. Turvallisuuden ja viihtyvyyden lisääntymiseen liittyvien tavoitteiden toteutumista arvioidaan kiinteistöyhtiö X:n vuokralaisten parissa tehtävien vuosittaisten kyselytutkimusten avulla. Tavoitteiden toteutumista tarkastellaan aikavälillä vuosi 1 — vuosi 3. Näin ollen katsotaan olevan kohtuullista olettaa, että loppuarviointi saadaan valmiiksi vuoden 4 ensimmäisen neljänneksen aikana.

Rikoksantorjuntaneuvoston työryhmä saa tehtäväkseen selvittää, tarvitaanko arvioinnissa ulkopuolista apua ja onko sellaisen saaminen mahdollista.

lista, esimerkiksi jostakin yliopistosta tai korkeakoulusta. Tehtävään liittyy myös selvittää arvioinnin kustannukset ja miten arvioinnin rahoitus järjestetään.

Lisää dokumentoinnista

Dokumentoinnille on myös muita syitä kuin toiminnan arvioinnin helpottaminen. Sen vuoksi ei dokumentointia tulisikaan rajata koskemaan ainoastaan mahdollisessa arvioinnissa tarvittavia tietoja.

On esimerkiksi tärkeää dokumentoida paikallisen rikosensorjunta-organisaation *rakenne*. Organisaatorakenteen kuvaus saattaa selkeyttää myös osallistujatahojen keskinäisiä suhteita. Usein toimintaa on myös esiteltävä muille, esimerkiksi rahoitusta haattaessa tai oltaessa yhteydessä muihin rikosensorjuntaan osallistuviin tahoihin tai median edustajiin.

Rikosensorjuntaa koskevasta tiedosta on huutava pula. Toteutetuista toimenpiteistä saadut kokemukset ovatkin tärkein yksittäinen tietolähde. Sen vuoksi kokemuksia täytyy välittää eteenpäin. Päittäjien ja rikosensorjuntatyötä tekevien tahojen tulee saada tietoa aikaisemmin toteutetuista projekteista. Tällainen tieto saattaa poikia uusia ideoita ja innostaa kehittämään jo käynnissä olevia toimenpiteitä. Jotta kokemuksia voitaisiin välittää tehokkaasti, on täysin välttämätöntä, että ne ovat kirjallisessa muodossa. Yksi keino levittää kokemuksia on Internet, muun muassa rikosensorjuntaneuvoston *www*-sivut (*www.rikosensorjunta.fi*).

Dokumentaatio voi perustua muistiinpanoihin, pöytäkirjoihin, haastatteluihin ja tilastoihin. Nyrkkisääntönä voidaan pitää, että rikosensorjunta-toimenpiteet tulisi voida toistaa dokumentointitietojen perusteella. Sen vuoksi dokumentointitietojen tuleekin olla tietyiltä osin varsin yksityiskohtaisia.

Esimerkiksi toteamus, että jonkin tietyn koulun kaikille seitsemäsluokkalaisille on annettu kiusaamisen vähentämiseen tähtäävää asennekasvatusta, on täysin riittämätön. Jotta lukijat voisivat arvioida ja mahdollisesti toistaa toimenpiteen, tulee dokumentoinnista ilmetä, mitä oppimateriaaleja käytettiin, kuinka asiat esitettiin, mitä asioita opetukseen kuului, kuinka paljon aikaa opetuksen eri osiin käytettiin, mikä oli opetustilanteiden kokonaismäärä, kuinka monta oppilasta ja luokkaa osallistui opetukseen, ketkä toteuttivat toimenpiteet ja mitkä toiminnan kustan-

nukset olivat. Sanallisen kuvauksen lisäksi on usein tarpeellista liittää dokumentaatioon myös numerotietoja. Varsinkin tiedot toiminnan kustannuksista ovat tärkeitä.

Dokumentointi ei välttämättä vaadi suuria resursseja tai kohtuutonta vaivannäköä. Helppimmalla päästään, jos jo toimintaa suunniteltaessa päätetään, kuinka dokumentointi suoritetaan. Pohtimalla jo alkuvaiheessa, mitä tietoa dokumentoinnissa tarvitaan, helpotetaan huomattavasti toiminnan arviointia.

Lisätieto

[Ruotsin Brottsförebyggande rådetin (BRÅ:n) ideakirjasen tässä jaksossa kerrotaan BRÅ:sta, sen tehtävistä ja julkaisuista sekä annetaan Ruotsin rikksentorjuntaohjelman ja parin muun tässä kirjasessa viitatus lähteen tilaustiedot. Suomenoksessa kerrotaan vastaavia suomalaisia lisätietoja. Suom. huom.]

Rikksentorjuntaneuvosto on oikeusministeriön yhteydessä toimivat rikollisuuden ehkäisyn asiantuntija-, yhteistyö- ja suunnitteluelin. Sen edeltäjä oli nimeltään rikksentorjunnan neuvottelukunta.

Rikksentorjuntaneuvon tehtävänä on edistää ja seurata valtioneuvoston periaatepäätöksellään 4.3.1999 hyväksymän kansallisen rikksentorjuntaohjelman toteutumista.

Ohjelma ja siihen liittyvä muistio on tilattavissa julkaisuna *Turvallisuustalkoot — Kansallinen rikksentorjuntaohjelma. Oikeusministeriö. Yleisen osaston julkaisuja 2/1999* rikksentorjuntaneuvostosta (ilmainen), puh. (09) 1825 7862. Julkaisu on käännetty myös ruotsiksi ja englanniksi.

Ohjelman tausta-aineistoksi on julkaistu teos *John Graham ja Trevor Bennett (toimittanut ja uudistanut Mikael Scheinin): Rikksentorjunnan strategioita Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 156*. Se on tilattavissa Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta (hinta 108 mk), puh. (09) 1825 7855.

Rikksentorjuntaneuvostosta on saatavissa myös rikksentorjuntaohjelman valmistelussa käytetty Ruotsin rikksentorjuntaohjelman suomenos ja kaupunginjohtajatyöryhmän ja koulutyöryhmän mietinnöt (monisteita). Edellinen työryhmä selvitti paikallisen rikksentorjunnan kehittämistä, jälkimmäinen koulun mahdollisuuksia rikollisuuden ehkäisyssä.

Tietoa paikallisesta rikosentorjuntatoiminnasta tulee kerätä ja levittää. Siksi on tärkeää dokumentoida ja arvioida toteutetut toimenpiteet. Tässä kirjasessa annetaan esimerkkejä siitä, miten tämä voidaan tehdä. Arviointia ei tule nähdä pelkäksi loppuselonteoksi, vaan osaksi jatkuvaa tiedonkeruu- ja kehitysprosessia. Kirjanen on tarkoitettu henkilöille, jotka aikovat arvioida rikosentorjuntatoimintaansa tai hankkia siitä lisää tietoa.

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO, PL 157, 00121 Helsinki
PUHELIN (09) 1825 7862 / FAKSI (09) 1825 7518
SÄHKÖPOSTI rikosentorjunta@om.fi
www.rikosentorjunta.fi

ISBN 951-53-2268-5 (osa 4)
ISBN 951-53-2264-2 (koko teos)